

Heta Puronen

Päivätoimintakeskus sosiaalisten
mahdollisuuksien tarjoajana
- Käytäntötutkimus kuntouttavasta
työtoiminnasta
Porvoon TYP:en Päivätoimintakeskuksessa

Päivätoimintakeskus sosiaalisten
mahdollisuuksien tarjoajana
– Käytäntötutkimus kuntouttavasta
työtoiminnasta
Porvoon TYP:en Päivätoimintakeskuksessa

Heta Puronen: Päivätoimintakeskus sosiaalisten mahdollisuuksien tarjoajana – Käytäntötutkimus kuntouttavasta työtoiminnasta Porvoon TYP:en Päivätoimintakeskuksessa

FSKC Arbetspapper 2/2012

Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området/Mathilda Wrede-institutet
Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos

Helsingfors 2012

ISBN 978-952-5588-79-8 (PDF)

Sisällys

1	Tiivistelmä.....	5
2	Johdanto.....	7
3	Pauli Niemelän teoria ihmisen toiminnallisuudesta ja hyvinvoinnista.....	10
3.1	Oleminen elämisen perustoimintona (being) ja hyvinvointi tarpeen tyydyttymisenä (well-being).....	10
3.2	Tekeminen (työ)toimintana (doing) ja hyvinvointi osallisuutena (well-doing) ...	11
3.3	Porvoon TYP:en yhteydessä toimiva Päivätoimintakeskus	11
4	Porvoon TYP:en yhteydessä toimiva Päivätoimintakeskus.....	12
4.1	”Työllistä välittäen- välitä työllistäen”-hanke	12
4.2	Päivätoimintakeskuksen toiminnan kuvaus	13
5	Tutkimusasetelma	15
5.1	Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	15
5.2	Tutkimukseen osallistujien roolit ja positiot	15
5.3	Tutkimuksen haastatteluaineisto ja sen kerääminen	16
5.4	Elämäkerrallinen lähestymistapa haastattelussa.....	17
5.5	Haastattelujen toteutus.....	17
5.6	Aineiston analyysi.....	18
6	Tutkimustulokset	20
6.1	Elämäkerrallinen konteksti.....	20
6.2	Kuntouttavan työtoiminnan kuntouttavat elementit ja niiden merkitys asiakkaan elämässä	24
6.2.1	Hyvinvointi tarpeen tyydyttymisenä (Well-being)	24
6.2.1.1	Fyysiset perustarpeet.....	24
6.2.1.2	Yhdessä olemisen tarpeet.....	25
6.2.1.3	Itsenäisen olemisen tarve.....	26
6.2.2	Hyvinvointi osallisuutena (Well-doing).....	27
6.2.2.1	Fyysisen itsensä toteuttaminen ja osallisuus.....	27
6.2.2.2	Sosiaalinen itsensä toteuttaminen ja osallisuus.....	27
6.2.2.3	Henkinen itsensä toteuttaminen ja osallisuus.....	27
6.2.3	Hyvinvointi resurssina (well-having).....	28
6.2.3.1	Aineellisena resurssina.....	28
6.2.3.2	Sosiaalisena resurssina.....	29
6.2.3.3	Henkisenä resurssina.....	29
6.3	Päivätoimintakeskuksen ruustut ja risut sekä asiakkaiden kehittämisideat.....	30
7	Johtopäätökset ja tulosten hyödyntäminen.....	33
8	Pohdinta.....	37

1

Tiivistelmä

Tämän sosiaalityön käytäntötutkimuksen tarkoituksena oli selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta Porvoon TYP:en Päivätoimintakeskuksessa. Tutkimus on tehty osana Helsingin yliopiston sosiaalityön maisterivaiheen "Asiantuntijuus toimintaympäristöissään"-nimistä opintojaksoa. Käytäntötutkimuksessa pyritään muotoilemaan sosiaalityössä havaittuja ongelmia tai ilmiöitä tutkimusongelmaksi yhdessä käytännön työssä olevien toimijoiden kanssa.

Kenttätutkimusjakso ajoittui ajalle 2.5. - 30.6.2011. Tutkimuksen aineistona on kuuden kuntouttavassa työtoiminnassa olevan asiakkaan elämäkerrallisella lähestymistavalla toteutetut yksilöhaastattelut. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisina asiakkaat kuvaavat yksilölliset elämäntilanteensa ja kuntoutukselliset lähtökohtansa Päivätoimintakeskukseen tullessaan?
2. Mitkä ovat olleet Päivätoimintakeskuksen kuntouttavan työtoiminnan kuntouttavat elementit ja millainen merkitys niillä on ollut asiakkaan elämässä?
3. Miten asiakkaat kehittäisivät omien kokemustensa pohjalta kuntouttavaa työtoimintaa Päivätoimintakeskuksessa?

Analyysimenetelmänä on temaattinen sisällön-analyysi ja teoreettisena viitekehyksenä Pauli Niemelän teoria ihmisen toiminnallisuudesta ja hyvinvoinnista.

Kuntouttava työtoiminta tarjosi asiakkaille monentasoisia kuntouttavia elementtejä, jotka toteutuessaan toivat tarpeen tyydyttymisen ja osallisuuden mukanaan tuomaa hyvinvointia sekä hyvinvoinnin resursseja. Kuntouttavien elementtien merkitys asiakkaille painottui eriasteisesti riippuen kunkin elämäkerrallisesta kontekstista, jota vasten kuntouttavaa työtoimintaa peilattiin. Päivätoimintakeskusta voisi luonnehtia merkittäväksi sosiaalisten mahdollisuuksien tarjoajaksi. Päivätoimintakeskusta arvioitiin pääsääntöisesti positiiviseen sävyyn, työtehtävien mielekkyyden suhteen asiakkaat olivat kriittisimpiä.

AVAINSANAT:

sosiaalityön käytöntutkimus, Päivätoimintakeskus, asiakkaan kokemus, hyvinvoinnin ulottuvuudet, elämäkerrallinen konteksti, kuntouttavat elementit, kehittämissuhteet

2 Johdanto

”Moni pitkäaikaistyötön jää oman onnensa varaan - tutkijat ehdottavat työttömyysturvan ja palkan yhdistelmiä vaikeasti työllistyville.” Poiminta on Helsingin Sanomien (17.3.2011) uutisoinnista, jossa viitattiin Kuntaliiton teettämän, pitkäaikaistyöttömyyden keskeisiä ongelmia koskevaan tutkimukseen. Kirjoituksessa todettiin, että vaikka työllisyystilanne on parantunut, on pitkäaikaistyöttömien määrä kasvamassa, ainakin 150 000 ihmistä on työmarkkinoiden ulkopuolella, tuloksellisten työpolkujen rakentaminen on vaikeaa, pitkän työttömyyden jälkeen siirtyminen avoimille työmarkkinoille on vähäistä ja vaikeammin työllistyvät jäävät kiertämään kehää: kuntoutus-valmennus-tukityö-pätkätyö-päiväraha. Huhtikuussa 2011 työttömiä Suomessa oli 220 000 ja työttömyysaste oli 8,2 %. Millaisia ihmisiä ja yksilöitä näiden lukujen ja prosenttien takana on? Entä millaiset mahdollisuudet Porvoossa on pitkään työttömänä olleen ihmisen nousta tälle kehälle vai kiertävätkö he tätä kehää, johon Helsingin Sanomissa viitattiin? Millaisista elämäntilanteista kuntouttavaan työtoimintaan tullaan ja mitä kuntouttava työtoiminta pitkään työttömänä olleelle ihmiselle merkitsee? Tällaiset kysymykset pyörivät mielessäni kun ryhdyin suunnittelemaan sosiaalityön käytäntötutkimusta.

Tässä sosiaalityön käytäntötutkimuksessa paneuduttiin pitkäaikaistyöttömien tilanteeseen Porvoon työvoiman palvelukeskuksen (myöh. TYP) yhteydessä toimivan Päivätoimintakeskuksen asiakkaina. Käytäntötutkimus on tehty osana Helsingin yliopiston sosiaalityön maisterivaiheen opintojen. ”Asiantuntijuus toimintaympäristöissään”-nimistä opintojaksoa. Käytäntötutkimuksessa pyritään muotoilemaan sosiaalityössä havaittuja ongelmia tai ilmiöitä tutkimusongelmaksi yhdessä käytännön työssä olevien toimijoiden kanssa. Käytäntötutkimuksen eettisenä sitoumuksena on marginaaliin joutuneiden ihmisten kokemusten ja tiedon esiin tuominen. (Saurama & Julkunen 2009.). Tutkimus on laadullinen ja sen aihe on suunniteltu Porvoon TYP:en Päivätoimintakeskuksen henkilökunnan kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta Porvoon TYP:en Päivätoimintakeskuksessa. Tutkimuksessa etsittiin vastausta kolmeen tutkimuskysymykseen: 1) *millaisina asiakkaat kuvaavat yksilölliset elämäntilanteensa ja kuntoutukselliset lähtökohtansa Päivätoimintakeskuksen tullessaan?* (ELÄMÄKERRALLINEN KONTEKSTI), 2) *mitkä ovat olleet Päivätoimintakeskuksen kuntouttavan työtoiminnan kuntouttavat elementit ja millainen merkitys niillä on ollut asiakkaan elämässä? sekä* 3) *miten asiakkaat kehittäisivät omien kokemustensa pohjalta kuntouttavaa työtoimintaa Päivätoimintakeskuksessa?* (PÄIVÄTOIMINTAKESKUKSEN RUUSUT JA RISUT SEKÄ ASIAKKAIDEN KEHITTÄMISIDEAT).

Kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä ja sisältöä säätelee laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001). Lain tarkoituksena on parantaa pitkään jatkuneen työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan henkilön edellytyksiä työllistyä avoimilla työmarkkinoilla sekä mahdollisuuksia osallistua koulutukseen tai muuhun työhallinnon tarjoamaan työllistämistä edistävään toimenpiteeseen. Kuntouttava työtoiminta on yksi kunnan järjestämistä aktiivisen sosiaalipolitiikan toimista pitkäaikaistyöttömille. Se on toissijainen työhallinnon työllisyyspoliittisiin toimenpiteisiin nähden. Kunta on velvollinen järjestämään kuntouttavaa työtoimintaa laissa määritellyt ehdot täyttävälle henkilölle, mikäli TE -toimiston arvion mukaan henkilölle ei ole tarjottavissa työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa aktivointisuunnitelman laatimisesta. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään yksilöllisen tarpeen mukaan osa- tai koko-päiväisesti yhtenä - viitenä päivänä viikossa 3-24 kuukauden ajan. Lain mukaan kuntouttavan työ-toiminta on tavoitteellista toimintaa, joka tähtää elämänhallinnan parantamiseen, luo edellytyksiä työllistymiseen tai työhallinnon toimenpiteisiin osallistumiseen. Kuntouttavan työtoiminnan aikana asiakkaan työ- ja toimintakykyä tulee arvioida ja vahvistaa ja siihen tulee liittää asiakkaan tarvitsemat terveydenhoito-, kuntoutus, päihde- ja mielenterveyspalvelut. Kuntouttavan työtoiminnan tulee olla mielekästä ja riittävän vaativaa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001.).

Käytäntötutkimusta aloittaessani perehdyin erityisesti pääkaupunkiseudun (Helsinki, Espoo, Vantaa) kuntouttavan työtoiminnan yksiköissä tehtyyn tuoreeseen tutkimukseen "Kuntouttava työtoiminta: aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa – empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulla" (Karjalainen & Karjalainen 2010). Tutkimuksessa on tarkasteltu kuntouttavan työtoiminnan toteutumista ja sen seurauksia. Aineisto on kerätty työntekijä- ja asiakaskyselyin sekä haastatteluin. Tutkimuksessa kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia tarkasteltiin Günther Schmidthin siirtymä-työmarkkinateorian valossa ja sen erityisenä kiinnostuksen kohteena oli tarkastella asiakkaiden työ-poliittisia ja sosiaalipoliittisia siirtymiä kuntouttavan työtoiminnan jakson päättymisen jälkeen. Tutkimuksessa selvitettiin myös asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Pääsääntöisesti asiakkaat viihtyivät hyvin työtoiminnassa ja suurin osa koki, että työtoimintajaksosta oli ollut heille hyötyä. Tulevaisuus vaikutti kuitenkin epävarmalta monen kohdalla. Haastatellut asiakkaat pitivät tulevaisuuden suunnittelun kannalta merkittävänä, että jatkosuunnitelmat ovat realistisia ja toivat esiin pelkoa pompottelusta palvelusta toiseen. Kritiikkiä annettiin mm. yksipuolisista työtehtävistä. Työaikoihin ja -tehtäviin toivottiin enemmän joustoa. Tutkimuksesta kävi ilmi, että varsin suurella osalla kuntouttavan työtoiminnan jakso keskeytyi eri syistä. Tutkimuksen johtopäätöksissä todettiin, että kuntouttava työtoiminta on enemmänkin sosiaalipoliittinen kuin työvoimapolitiittinen

toimenpide. Kuntouttava työtoiminta toimi ensisijaisesti hoidon ja kuntoutuksen apuvälineenä, edisti osallisuutta ja hyvinvointia, ei niinkään asiakkaiden siirtymistä työelämään tai työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin. Lisäksi todettiin, että haastateltavien saattoi olla vaikea hahmottaa tai eritellä kokemuksiaan kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen kehittämistarpeista. Tutkimuksen pohdintaosiossa tutkijat haastoivat kuntia ja työhallintoa tulemaan vastaan kuntouttavassa työtoiminnassa olleita ihmisiä. Lisäksi tutkijat esittivät näkemyksensä, että kuntouttava työtoiminta sijoittuu työllisyyspoliittisen ja sosiaalipoliittisten tavoitteiden välimaastoon ja kysyvätkin pitäisikö kuntouttavalla työtoiminnalla olla selkeämmin muotoiltuja sosiaali- ja hyvinvointipoliittisia tavoitteita. (Karjalainen & Karjalainen 2010.).

Tutkimusraportti rakentuu siten, että luvussa 2 esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen, Pauli Niemelän teorian ihmisen toiminnallisuudesta ja hyvinvoinnista. Luvussa 3 kuvaan käytäntö-tutkimuksen toimintaympäristön, Porvoon TYP:en yhteydessä toimivan Päivätoimintakeskuksen toimintaa ja ”Työllistä Välittäen–välitä työllistäen”-hanketta lyhyesti. Luvussa 4 esittelen tutkimusasetelman, luvussa 5 tutkimustulokset ja luvussa 6 johtopäätökset ja tulosten hyödyntämismahdollisuudet. Tutkimusraportin päättää luvun 7 pohdinta.

3

Pauli Niemelän teoria ihmisen toiminnallisuudesta ja hyvinvoinnista

Pauli Niemelä (2009, 209-236) on artikkelissaan *"Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaali-työn teoreettisen ymmärryksen perustana"* hahmotellut hyvinvointia käsittelevän teorian, jossa ihmisen toiminnallisella luonteella on keskeinen sija. Niemelän sosiaalitieteellisen ajattelun ontologisena perustana on ihmiskäsitys, jossa ihminen nähdään toimivana ja samalla yhteiskunnallisena ja yhteisöllisenä olentona. Niemelän jaottelu perustuu toiminnallisuuden teoriaan, jossa hyvinvointia jäsenetään inhimillisen toiminnan tasojen ja ulottuvuuksien avulla. Ihmisen toiminnan perusulottuvuudet tapahtuvat olevaisuuden eri ulottuvuuksissa, jotka ovat (fyysis)-aineellinen, sosiaalinen ja (psykkis)-henkinen. Inhimillisen toiminnan tasot puolestaan ovat oleminen (being), tekeminen/työ (doing) sekä omistaminen/pääoma (having). Toiminnan suuntautumisen yhtenä peruskysymyksenä on jännite "olla vai omistaa" välillä, jossa oleminen ja omistaminen nähdään ikään kuin toistensa ääripäinä. Toiminnallisuuden välittävänä tasona on kuitenkin olemista ja omistamista yhdistävä taso eli tekeminen. Näin muodostuu toiminnan tasojen ylärakenne "olla-tehdä-omistaa". Niemelän teoriassa ihmisen hyvinvointia tarkastellaan kunkin toiminnallisuuden tason ilmentymänä tai päämääränä. Olemisen perustasolla (being) hyvinvointi reaalistuu tarpeen tyydyttymisenä (well-being), tekemisen/työtoiminnan (doing) tasolla osallisuutena (well-doing) ja omistamisen tasolla (having) resurssina (well-having/well-fare).

3.1 Oleminen elämisen perustoimintona (being) ja hyvinvointi tarpeen tyydyttymisenä (well-being)

Ihmisen oleminen reaalistuu fyysisaineellisina, sosiaalisina ja henkisinä perusulottuvuuksina, joista jokaisella on oma toiminnallinen kysymyksenasettelunsa. Elämisen (olemisen) perustasolla on kyse universaaleista ilmiöistä eli kaikille ihmisille yhteisistä jokapäiväisen elämän perustarpeista ja niiden tyydyttymisestä (esim. ravinto, vaatetus, asunto). Olemisen sosiaalisessa ulottuvuudessa on kyse yhdessä olemisesta ja yhteisyyssuhteista (esim. perhe, suku, ystävät). Olemisen tason kolmas perusulottuvuus on inhimillinen kasvu, jonka tavoitteena on itsetietoinen ja autonominen ihminen. Ihmisellä on tarve toteuttaa ja reaalistaa itseään eli tulla sellaiseksi, joksi hänellä on mahdollisuus tulla, "kasvaa mittoihinsa". Olemisen tason hyvä, hyvinvointi, ilmenee tarpeen tyydytyksen tilan tuottamana hyvänä olona (well-being). (Niemelä 2009, 216-218.).

3.2 Tekeminen (työ)toimintana (doing) ja hyvinvointi osallisuutena (well-doing)

Tekemisen tasolla ihminen toteuttaa kulttuurista eetostaan, tarkoitustaan. Ellei ihminen voi toteuttaa omaa olemustaan ja itseään, on vaarana ihmisen vieraantuminen itsestään, elämästään ja yhteiskunnasta. Henkilökohtaisesti omaksuttu vastuun- ja velvollisuudentunto, eetos, on tässä kes-keistä. Hyödyllinen tekeminen, yhteiskunnassa arvostettu osallisuus ja työelämään osallistuminen tuo mielekkyyttä elämään. Mielekkään tekemisen puute, kuten työttömyys, puolestaan saattaa johtaa syrjäytymiseen. Toiminnan systeemidynamiikan mukaan työllä luodaan resursseja, joilla puolestaan tyydytetään perustarpeita. Tekemisen tasolla on kyse fyysisestä työstä, toiminnasta tai harrastuksista, jotka mahdollistavat fyysisen itsensä toteuttamisen. Tekemisen sosiaalisella tasolla ihminen luo sosiaalisia suhteita toimien esim. yhdistyksissä, järjestöissä tai vapaaehtoistoiminnassa. Sosiaalinen toiminta on yleensä myös toimintaa jonkin yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Inhimillisen kasvun ulottuvuudella ihminen luo henkisiä arvoja. Ihmisellä on yleensä tarve tietoon ja osaamiseen, joten kasvupyrkimykset toteutuvat mm. koulutuksen keinoin. Tekemisen tasolla hyvinvointi on hyvää itsensä toteuttamista sekä osallisuuden mukanaan tuomaa menestymistä ja tavoitteiden saavuttamista. Osallisuus (inkluusio) ja sen vastapari syrjäytyminen (ekskluusio) ovatkin nousseet EU:n piirissä merkittäviksi hyvinvoinnin jäsentäjiksi tarve- ja resurssiperusteisen hyvinvoinnin rinnalle. (Niemelä 2009, 219-220.).

3.3 Porvoon TYP:en yhteydessä toimiva Päivätoimintakeskus

Omistamisessa on kyse aineellisista seikoista, sosiaalisista suhteista sekä henkistä asioista. Omistamisen aineellisen ulottuvuuden osalta on kyse aineellistaloudellisista resursseista (mm. raha, hyödykkeet). Välttämättömien resurssien hallinta merkitsee usein turvallisuutta ja varmuutta. Omistamisen sosiaalisella ulottuvuudella on kyse sosiaalisista resursseista, joita syntyy sosiaalisella ja yhteiskunnallisella toiminnalla. Sosiaalisten resurssien keskeinen elementti on luottamus, joka perustuu yhteisiin arvoihin. Sosiaalista pääomaa syntyy kun ihmisellä on kyky ja halu liittoutua yhteen samoin ajattelevien kanssa. Sosiaalinen pääoma merkitsee myös valtaa, jonka saamiseksi yleensä tarvitaan luottamusta. Inhimillisen kasvun ulottuvuudella on kyse henkisestä pääomasta, jota yleensä pidetään tavoiteltavana ja oikeutettuna. Ihmisen henkinen prosessointi kiteytyy tiedoksi, joka puolestaan resurssina lisää varmuutta. Hyvinvointi resurssien omistamisen tilana on noussut tarveteoreettisen ajattelutavan rinnalle mm. tarpeen tyydytyksen vaikean mitattavuuden vuoksi. Resurssit voidaan nähdä mahdollisuuksina toimia hyvinvoinnin edistämiseksi. (Niemelä 2009, 220-223.).

4

Porvoon TYP:en yhteydessä toimiva Päivätoimintakeskus

Porvoon TYP:en yhteydessä toimii Päivätoimintakeskus, jonka tehtävänä on järjestää pitkään työttöminä olleille ja vaikeasti työllistyville kuntalaisille aktivointitoimena kuntouttavaa työtoimintaa. Porvoon TYP on yksi Suomen 39:stä työvoiman palvelukeskuksesta. Sopimuskumppaneina Porvoon TYP:ssa on Porvoo ja Sipoo, Kelan vakuutuspiiri ja TE-toimisto. Vuoden 2011 alusta TYP siirtyi osaksi Porvoon sosiaalitoimea. TYP:en toiminnan ohjauksesta vastaa sopimuskumppanien muodostama ohjausryhmä. Yksikkö on moni ammatillinen ja järjestää asiakkailleen yksilöllisiä työllistymis-, koulutus- ja kuntoutuspalveluita. TYP:en rinnalle on syntynyt lisäksi kaupungin omana toimintana Päivätoimintakeskus ja työpartiotoimintaa. (Viitanen 4.4.2011).

4.1 ”Työllistä välittäen - välitä työllistäen”-hanke

Päivätoimintakeskus on aloittanut toimintansa Porvoon TYP:en yhteydessä syyskuussa 2010 kolmi-vuotisena ”Työllistä välittäen - välitä työllistäen” -hankkeena. Hanke on STM:n rahoittama välityö-markkinoiden kehittämiseen kytkeytyvä ESR-projekti vuosille 2010-2012. Hanketta koordinoi VA-TES-säätiö. Kehittämiskumppaneina hankkeessa on Porvoon TYP:en Päivätoimintakeskuksen lisäksi työvalmennuskeskus Aktiivi Forssasta, Tuoterengas Lahdesta sekä sosiaalikeskus Salosta. Hankesuunnitelmassa hankkeen tavoitteiksi on Porvoon Päivätoimintakeskuksen osalta kirjattu mm. *”kehittää kuntouttavaan työtoimintaan sisältävää päivätoimintakeskuksen toimintaa sekä kuntouttavan työtoiminnan laatua ja vaikuttavuutta.”* Lisäksi hankkeeseen on kirjattu, että *”päivätoiminnan tarkoituksena on koota ja saattaa yhteen uudella tavalla useita eri toimijoita ja kohderyhmiä.”* (ESR-hankehakemus, 15.12.2009.).

Päivätoimintakeskuksessa työskentelee kaupungin palkkaamina työntekijöinä sosiaaliohjaaja Ildikó Szigethy ja projektityöntekijä Piia Thilman, jotka ovat olleet käytäntötutkimuksen lähimmät työyhteisön yhteistyötahot Porvoon TYP:en päällikkö Mikko Viitasen lisäksi.

4.2 Päivätoimintakeskuksen toiminnan kuvaus

Päivätoimintakeskus on matalan kynnyksen paikka ja eräänlainen alkupaikka monelle TYP:een ohjatulle asiakkaalle. Kenttätutkimusjakson aikana 2.5-30.6.2011 Päivätoimintakeskuksen kuntouttavassa työtoiminnassa oli 24 (toukokuu) ja 22 (kesäkuu) asiakasta. (Viitanen 29.9.2011). Päivätoimintakeskukseen ohjataan asiakkaita Porvoon TYP:en ja Kuninkaanportin TE-toimiston lisäksi aikuissosiaalityöstä, päihdeklinalta, psykiatrian poliklinikalta, lastensuojelusta ja vankeinhoitolaitoksista. Edellytyksenä päivätoimintakeskukseen ja Porvoon TYP:n asiakkuuteen pääsemiseksi on pääsääntöisesti 500 päivää kestänyt työttömyys ja muut työllistymisen esteet. Kuntouttavan työtoiminnan aloittaminen Päivätoimintakeskuksessa edellyttää aktivointisuunnitelmaa ja sopimusta kuntouttavasta työtoiminnasta, jossa määritellään mm. jaksolle asetut yksilölliset tavoitteet. Kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana kunkin asiakkaan tilannetta arvioidaan mm. tarvittavien hoito- ja kuntoutustarpeiden osalta sekä kuulostellaan asiakkaan omia ajatuksia tulevaisuuden suhteen. Asiakkaiden polut vaihtelevat riippuen mm. asiakkaan yksilöllisestä tilanteesta sekä tarjolla olevista vaihtoehdoista. Päivätoimintakeskuksesta käsin asiakkaat saattavat jakson aikana siirtyä mm. ohjaavan koulutuksen kurssille, työharjoitteluun, työhön valmentajalle, koulutukseen tai työmarkkinoille. Myös esim. eläkeselvitys saatetaan käynnistää yhdessä TYP:en henkilökunnan kanssa. Kuntouttavan työtoiminnan jakso saattaa myös keskeytyä joko asiakkaan aloitteesta tai sovitusti. Päivätoimintakeskuksessa kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään neljänä päivänä viikossa, maanantaista torstaihin klo. 10.00-14.00. Asiakkaat osallistuvat kuntouttavaan työtoimintaan yksilöllisesti räätälöidystä sopimuksestaan riippuen yhtenäneljänä päivänä viikossa. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on asiakkaan omien voimavarojen löytäminen, voimaantumisen ja osallisuuden vahvistaminen. Päivätoimintakeskuksen sääntöihin kuuluu päihteettömyys, asiallinen käytös ja väkivallattomuus. (Thilman 11.3.2011, Szigethy 5.5.2011.).

Kuntouttava työtoiminta rakentuu arkisista toimista ja työtehtävistä kuten yhteisten tilojen siivoamisesta, pyykkihuollosta, ruoanlaitosta ja erilaisista toiminnallisista ja/tai keskusteluryhmistä. Päivätoimintakeskuksessa aamu alkaa yhteisellä aamukokouksella, jossa asiakkaat, henkilökunta ja mahdolliset ulkopuoliset vierailijat ovat paikalla. Aamukokoukselle valitaan kokousisäntä tai -emäntä, jonka tehtävänä on toimia kokouksen vetäjänä ja kirjata fläppitaululle kyseisen päivän ohjelma, työtehtävät ja tieto siitä mihin tiimiin (pyykkitiimi, keittiötiimi tai siivoustiimi) tai ryhmiin kukin läsnäolija kyseisenä päivänä osallistuu. Kuhunkin tiimiin valitaan tiimivastaava ja työntekijät. Tiimivastaava huolehtii siitä, että tiimin vastuulle kuuluvat työtehtävät tulevat hoidetuiksi päivän päättymiseen mennessä. Kokouksen lopuksi läsnäolijat arvioivat miten aamukokouksen vetäjä suoriutui tehtävästään. Aamukokouksessa käydään läpi myös tiedotusasioita ja keskustellaan

muista ajankohtaisista kysymyksistä. Aamukokouksen jälkeen asiakkaat siirtyvät erilaisiin ryhmiin tai tekemään työtehtäviä. Myös vapaaseen oleskeluun, lukemiseen, seurusteluun, kahvinkeittoon tms. on mahdollisuus. Omien asioiden hoitaminen ja kahdenkeskiset keskustelut henkilökunnan kanssa ovat myös mahdollisia päivän aikana. Päivätoimintakeskuksen päivä päättyy klo. 14.00, jolloin tarkistetaan ovatko tiimit hoitaneet heille kuuluneet työtehtävät.

Käytäntötutkimukseni kenttäjakson aikana keväällä Päivätoimintakeskuksessa toimi useita ryhmiä. Ristipistoryhmää ohjasi yksi Päivätoimintakeskuksen asiakkaista ja venyttelyryhmän suunnittelusta ja ohjaamisesta vastasi kaksi Päivätoimintakeskuksen asiakasta. Päivätoimintakeskuksessa aloitti myös kenttäjakson aikana hyvinvointiin keskittyvä ”Wellnes”-ryhmä. Ryhmän aloittamista käsiteltiin eräessä aamukokouksessa, jossa oli läsnä myös TYP:en puolelta sairaanhoitaja. Sairaanhoitaja esitteli perustettavan ryhmän ideaa ja pyysi yhteisöltä toiveita siitä mitä hyvinvointiin liittyviä aiheita yhteisö toivoo ryhmässä käsiteltävän. Yhteisö toivoi mm. stressinhallintaan, ravitsemukseen ja aromaterapiaan liittyviä teemoja. Päivätoimintakeskuksessa oli myös ostopalveluna järjestettyä ryhmätoimintaa, jonka toteuttamisesta vastasi kolmannen sektorin toimijat tai jokin muu yksityinen palveluntuottaja. Tutkimusjakson aikana Päivätoimintakeskuksessa toimi mm. rentoutusryhmä, miesten toiminnallinen keskusteluryhmä, liikuntaryhmä sekä ”kokaten ja kuuraten”-ryhmä, jossa halukkaat saattoivat suorittaa hygieniapassin. Aloittaessani käytäntötutkimuksen suunnittelun maa-liskuussa oli Päivätoimintakeskuksen tiloissa tiistaina ja perjantaina klo. 10.00-14.00 avoimet ovet. Avoimiin oviin olivat tervetulleita kaikki kuntalaiset ja paikalla oli tällöin kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ja henkilökunnan lisäksi avoimissa ovissa kävijöitä, ”Elämä haltuun” -hankkeen työntekijöitä ja/tai kokemusasiantuntijoita sekä A-killan vapaaehtoisia. Tutkimusjakson aikana avointen ovien päivä muutettiin perjantaiksi, jolloin kuntouttavaa työtoimintaa ei järjestetty.

5

Tutkimusasetelma

5.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Käytäntötutkimus on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena oli selvittää Päivätoimintakeskuksen asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Päivätoimintakeskuksessa ei aiemmin ollut tehty asiakkaiden kokemuksiin liittyvää tutkimusta. TYP: en puolella oli tehty vuonna 2010 asiakkaita koskeva, työntekijöiden arvioon perustuva asiakasprofiilikysely. Käytäntötutkimuksen tavoitteena olikin tuoda näkyväksi asiakkailta itseltään saatu tieto ja ymmärrys omasta elämäntilanteestaan sekä siitä mitä kuntouttava työtoiminta on heille merkinnyt. Tavoitteena oli tuoda esiin asiakkaiden näkökulma palveluun, jossa he olivat. Tässä tutkimuksessa etsin vastauksia kolmeen tutki-muskysymykseen.

1. Millaisina asiakkaat kuvaavat yksilölliset elämäntilanteensa ja kuntoutukselliset lähtökohtansa Päivätoimintakeskukseen tullessaan? (ELÄMÄKERRALLINEN KONTEKSTI)

2. Mitkä ovat olleet Päivätoimintakeskuksen kuntouttavan työtoiminnan kuntouttavat elementit ja millainen merkitys niillä on ollut asiakkaan elämässä?

3. Miten asiakkaat kehittäisivät omien kokemustensa pohjalta kuntouttavaa työtoimintaa Päivätoimintakeskuksessa? (PÄIVÄTOIMINTAKESKUKSEN RUUSUT JA RISUT SEKÄ ASIAKKAIDEN KEHITTÄMISIDEAT)

5.2 Tutkimukseen osallistujien roolit ja positiot

Tutkimuksellisen näkökulmani valinta, asiakkaiden kokemusten näkyväksi tekeminen, muokkasi omaa positiotani käytäntötutkijana. Ennen käytäntötutkimuksen haastatteluiden toteuttamista tutus-tuin Päivätoimintakeskuksen toimintaan, asiakkaisiin ja henkilökuntaan sekä TYP:en henkilökuntaan ja siellä tehtävään työhön viikon (2.-6.5.2011) kestäväällä orientaatiojaksolla. Positioni orientaatiojaksolla oli osallistuvan havainnoijan. Jakson aluksi esittäydyin Päivätoimintakeskuksen aamukokouksessa, kerroin käytäntötutkimuksesta ja omasta roolistani Päivätoimintakeskuksessa. Laitoin jakson alussa Päivätoimintakeskuksen ilmoitustaululle tiedotteen käytäntötutkimuksesta (LIITE 1). Osallistuin Päivätoimintakeskuksen toimintaan

asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa (mm. keittiö-, siivous- ja pyykkiteimissä) sekä rentoutusryhmään, asiakkaiden ohjaamiin ristipisto- ja venyttelyryhmiin sekä aamukokouksiin. Orientaatiojaksolla pidin tutkimuspäiväkirjaa havainnoistani.

Osallistuminen Päivätoimintakeskuksen arkeen ja asiakkaisiin tutustuminen ennen haastattelujen aloittamista oli monella tavalla merkittävää. Tutustumisjakso realisoi monia asioita kuntouttavan työtoiminnan sisällöstä ja sain myös omakohtaisen käsityksen yhteisön toiminnasta yhteisön jäsenenä. Pidin myös merkittävänä henkilökohtaista kokemusta siitä millaista oli tulla yhteisöön uutena. Asiakkaisiin tutustuminen ja heidän kanssaan keskustelu täsmensi osaltaan myös haastattelun sisältöä. Aiempi läsnäoloni Päivätoimintakeskuksessa ja tutustuminen haastateltaviin oli uskoakseni pelkästään hyödyksi haastattelutilanteessa. Haastateltava saattoi viitata esimerkiksi joihinkin tilanteisiin, jossa olin ollut läsnä, muihin asiakkaisiin, ryhmiin, toimintatapoihin jne.

Työyhteisö on ollut merkittävä informantti ja ammatillisen kokemuksen välittäjä. Työntekijöitä haastatteleamalla ja heidän työskentelyä seuraamalla sain käsityksen Päivätoimintakeskuksen työmenetelmistä, toimintaideologiasta ja asiakasprosesseista. Erityisen arvokasta oli saada tietoa toiminnan haasteista ja pitkäaikaistyöttömyyden hoitamiseen liittyvistä kysymyksistä laajemmin. Päivätoimintakeskuksen työntekijät ja TYP:en päällikkö kommentoivat tutkimussuunnitelmaani ennen varsinaista tutkimuksen toteuttamisvaihetta sekä antoivat näkemyksensä tutkimusraportin hyödyntämismahdollisuuksiin. Käytäntötutkimukseni kohderyhmä rajattiin yhdessä Päivätoimintakeskuksen työntekijöiden kanssa kattamaan ainoastaan kuntouttavassa työtoiminnassa aktivointisuunnitelman perusteella olevat/aiemmin olleet asiakkaat. Näin ollen tutkimuksen ulkopuolelle rajautui Päivätoimintakeskuksen avoimissa ovissa käyvät kuntalaiset.

5.3 Tutkimuksen haastatteluaineisto ja sen kerääminen

Tutkimuksen haastatteluaineisto muodostuu kuudesta kuntouttavan työtoiminnan asiakkaan yksilö-haastattelusta, jotka on tehty toukokuussa 2011. Käytäntötutkimukseni haastateltavien haku lähti liikkeelle 10.5.2011, jolloin esittelin Päivätoimintakeskuksen aamukokouksessa läsnä oleville asiakkaille ja henkilökunnalle käytäntötutkimukseni idean, tavoitteet, tarkoituksen ja tutkimukseen osallistumiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Pyysin haastateltaviksi kiinnostuneita ottamaan yhteyttä suoraan minuun tai Päivätoimintakeskuksen työntekijöihin haastatteluajasta sopiaksemme. Haastateltaviksi kiinnostuneita ilmoittautui ensimmäisellä viikolla kuusi henkilöä, mitä pidin sopivana määränä käytäntötutkimukseen. Haastateltavista kolme oli naisia ja kolme miehiä. He olivat kaikki haastatteluhetkellä Päivätoimintakeskuksen asiakkaina. Asiakkuus Päivätoimintakeskuksessa oli kestänyt yhdestä kahdeksaan kuukautta.

Päivätoimintakeskuksen entisiä asiakkaita ei tullut tutkimukseeni mukaan lainkaan. Haastateltavat edustivat jonkinlaista "pysäytyskuvaa" eli tietynä aikana tietyssä palvelussa olevien asiakkaiden näkemyksiä ja kokemuksia palvelusta. Tämä ratkaisu osoittautui mielestäni perustelluksi tutkimuskysymysteni kannalta siksi, että haastateltavat arvioivat näin ajallisesti samaa Päivätoimintakeskusta.

5.4 Elämäkerrallinen lähestymistapa haastattelussa

Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta Päivätoimintakeskuksessa lähestyin elämäkerrallisen tutkimusotteen avulla. Elämäkerrallinen tutkimus on laaja, useita eri menetelmiä kattava tutkimusperinne. Elämäkerrallisessa tutkimuksessa hyödynnetään yksilöiden kertomuksia ja muuta tutkittavan henkilökohtaisesti tuottamaa materiaalia (esim. kirjeitä, valokuvia). Elämäkerrallisen tutkimuksen tavoitteena on saada käsitys yksilöllisestä elämästä tämän sosiaalisessa yhteydessään. (Johanna Björkenheim 11.11.2010.). Elämäkerrallisten tutkimusmenetelmien käyttämisestä yhteiskuntatieteissä puoltaa se, että elämäkertomukset antavat tutkijalle kuvan haastateltavien elämästä "sisältä päin" ts. yksilöt saavat näin kertoa itse elämästään omista valinnoistaan, määritelmistään ja käsitteistään käsin. Elämäkerta-aineisto voi täten tuoda arvokasta tietoa asiakkaan näkökulmaan palveluista. Sisältä päin tuotetun elämäkerta-aineiston vastakohtana voisi pitää ulkoapäin tuotettua, usein rajallista ja fragmentaarista näkökulmaa yksilöön. Paul Ricar kutsuu tällaista ulkoapäin tuotettua elämäkertomusta termillä "biografem", jolla tarkoitetaan lyhyitä, anekdootinomaisia kertomuksia yksilön elämästä rajatussa asiayhteydessä kuten esim. terveydenhuollon, vankeinhoidon tai sosiaalihuollon asiakkaana. Näin tuotetut "biografemit" koskettavat yleensä vain jotakin osaa yksilön elämästä, mutta voivat vaikuttaa hyvinkin syvällisesti yksilön olemassaoloon. Yhteiskuntatieteissä elämäkertatutkimusta on käytetty yhteiskunnallisten prosessien tutkimiseen. Elämäkertomuksissa kietoutuu yksilöllinen ja kollektiivinen, jolloin elämäkerrallinen aineisto voi parhaimmillaan toimia linkkinä näiden välillä. (Johansson & Öberg 2008, 75-78.). Syrjäytymisestä selviytymisen tarinat voidaan lukea sekä kertojan identiteettiä ja minuutta uudelleen muotoilevina kehitystarinoina että sosiaaliseen maailmaan suuntautuvina muutostarinoina. (Hyväri 2001, 18). Elämäkerrallisella tutkimusotteella halusin tuoda asiakkaiden kertomusmuotoisen elämäntilanteen kokonaisuuden näkyväksi fragmentaarisen, vain esim. puhtaaseen palvelukokemukseen perustuvan kysymyksenasettelun sijaan. Haastattelussa asiakkaiden kokemuksia lähestyttiin ajallisen ulottuvuuden avulla, jossa läsnä ovat menneet, nykyisyys ja tulevaisuus.

5.5 Haastattelujen toteutus

Haastattelut tehtiin Päivätoimintakeskuksen rentoutumishuoneessa tai työntekijän työhuoneessa. Haastattelun aluksi kävin läpi haastateltavan kanssa

käytäntötutkimuksen idean sekä haastatteluun liittyviä eettisiä periaatteita. Tämän jälkeen haastateltava allekirjoitti suostumuslomakkeen (LIITE 2). Haastatteluun virittäjänä käytin elämäkerrallista tehtävää, elämänlinjaa, jonka haastateltava teki haastattelun aluksi. (Johanna Björkenheim 11.11.2010). Pyysin haastateltavia pohtimaan elämänkulkuaan siitä näkökulmasta, että he tällä hetkellä olivat kuntouttavassa työtoiminnassa Päivätoimintakeskuksessa ja piirtämään janan, jonka alkuun he merkitsivät syntymäpäivänsä ja suurin piirtein keskelle janaa haastattelupäivän päivämäärän ja Päivätoimintakeskuksen merkitsemään nykyisyyttä. Tämän jälkeen pyysin haastateltavia jatkamaan janaa katkoviivana kuvaamaan tulevaisuutta. Haastateltavat merkitsivät janalle sellaisia asioita tai tapahtumia elämänsä aikana, joiden he itse katsoivat olleen merkittäviä ja liittyvän jollakin tavalla tähänhetkiseen elämäntilanteeseen kuntoutumisen/työllistymisen/työttömyyden näkökulmasta. Ohjeistuksessa mainitsin, että eri ihmiset voivat mieltää erilaisia asioita elämänsä aikana merkittäviksi. Ne saattavat liittyä esim. ihmissuhteisiin, terveyteen, työttömyyteen, koulutukseen, taloudelliseen tilanteeseen tai johonkin muuhun. Haastateltavat merkitsivät janalle elämänsä kuvaavia huippukohtia, vähemmän hyviä aikoja ja tasaisia vaiheita ja yhdistivät nämä pisteet. Pyysin haastateltavia pohtimaan myös tulevaisuuttaan ja merkitsemään siitä jotakin kuvioon. Näin haastateltava piirtämänä muodostui elämänlinja. Haastattelut etenivät elämänlinjan pohjalta keskustelunomaisesti. Haastattelun lopuksi kysyin kehittämissideoita Päivätoimintakeskuksen toimintaan. Haastattelut nauhoitin ja litteroin. Litteroitua tekstiä on 83 sivua.

Yksi haastateltavista aloitti haastattelun aluksi elämänlinjan tekemisen, mutta haastattelu eteni haastateltavan vapaamuotoisena elämäkerrallisena tarinana. Haastattelutilanne oli hedelmällinen, joten en halunnut keskeyttää haastateltavan puhetta. Haastateltava kysyi voiko hän tehdä elämänlinjatehtävän kotona rauhassa. Ajatus oli mielestäni hyvä ja sovimme näin. Yksi haastatteluista jäi palohälytyksen kesken, jonka vuoksi haastattelu keskeytyi loppuvaiheessa. Yritykset sopia uutta haastattelu-aikaa kariutuivat. Käytän kuitenkin tämän loppuvaiheessa keskeytyneen haastattelun tutkimuksessa hyväksi, koska se toi paljon arvokasta tietoa.

5.6 Aineiston analyysi

Analyysin etenemistä kuvaa parhaiten abduktio. Abduktiossa ideoiden hakeminen alkaa aineistosta ja havaintojen analyysistä. Abduktio on aineistolähtöinen menetelmä, jossa jo olemassa olevaa tietoa hyödynnetään havaitun ilmiön selittämisessä. Abduktiota pidetään keksimisen menetelmänä. (Saurama & Julkunen 2009, 297.). Aineiston analyysimenetelmänä olen käyttänyt temaattista sisällönanalyysiä. Luin ensin aineiston kokonaisuudessaan kertaalleen läpi ja tämän jälkeen yksittäiset haastattelut pohtien mistä kunkin ihmisen tarina kertoi. Aineistosta etsin tutkimuskysymysten mukaisia ajatuskokonaisuuksia, jotka

pelkistin. Yksittäisistä tarinoista muodostamiani ajatuskokonaisuuksia vertasin keskenään etsien säännönmukaisuuksia ja poikkeuksia. Kuntoutumisen, hyvinvoinnin, elämänhallinnan ja osallisuuden teemat nousivat tässä elämäkerrallisella lähestymistavalla kerätyssä aineistossa ensilukemalla vahvasti esiin. Niemelän toiminnallisuuden ja hyvinvoinnin teoria vaikutti aineiston perusteella sopivalta analyysirungolta kuntouttavien elementtien ja niiden merkitysten jäsentämiseen. Tämän jälkeen ryhdyin tarkastelemaan aineistoa uudelleen teorian pääkategorioiden mukaisesti.

Tutkimustulosten johtopäätösten työstäminen tapahtui kaksivaiheisesti siten, että työyhteisö on kommentoinut tutkimusraporttia tapaamisessamme 5.9.2011. "Asiantuntijuus toimintaympäristöissään"- kurssin loppuseminaari pidettiin 10.10.2011 Mathilda Wrede-instituutissa, johon Päivätoimintakeskuksen asiakkaat ja henkilökunta oli kutsuttu kuuntelemaan tutkimuksen esittelyä ja osallistumaan keskusteluun. Sekä työyhteisön että asiakkaiden kommentit on työstetty johtopäätöksiin ja tulosten hyödyntämismahdollisuutta käsittelevään kappaleeseen.

6

Tutkimustulokset

Tutkimustulokset raportoin tutkimuskysymysten mukaisesti kuitenkin siten, että tutkimuskysymys 1 on nimetty selkeyden vuoksi elämäkerralliseksi kontekstiksi ja tutkimuskysymys 3 Päivätoimintakeskuksen ruusut ja risut sekä asiakkaiden kehittämisideat-nimiseksi. Yksittäisten haastateltavien anonymiteetin turvaamiseksi tuloksissa ei mainita henkilöiden tunnistamista mahdollisia tietoja kuten nimeä, ikää, sukupuolta, terveydentilaa eikä myöskään työntekijöiden nimiä. Kohdat, joissa jonkin yksilöitävän tiedon perusteella olisi mahdollista tunnistaa yksittäinen haastateltava on korvattu "X":llä tai "..."-merkinnällä. Haastattelujen lainaukset on esitetty suorina lainauksina siten, että yksittäistä haastateltavaa ei ole mahdollista tunnistaa. Haastattelut on merkitty tunnistein H1 (=haastattelu 1), H2 (haastattelu2) jne.

6.1 Elämäkerrallinen konteksti

Haastateltavat toivat esiin aiempia onnistumisia ja vaikeuksia elämässä, oman elämän hyväksymistä, tasapainon löytymistä tai kamppailua, kasvun ja muutoksen toivetta. Omaa elämää ja itseä tarkasteltiin joissakin haastatteluissa kouluajoista lähtien huonojen sattumusten ketjuna tai aikuisiässä sattuneiden, yllättävien menetysten kasaantumisenä. Joidenkin haastateltavien puheessa omaa elämää ja aiempaa elämäntulkintaa tarkasteltiin puolestaan erilaisten hyvien ja vähemmän hyvien aikojen vaihteluna. Aiemmat elämäkokemukset olivat vahvasti läsnä joidenkin haastateltavan puheessa ja määrittivät tämänhetkistä elämäntilannetta.

Nuorin haastateltavista oli 1980-luvulla syntynyt, kolme 1970-luvulla ja kaksi vanhinta olivat 1950-luvulla syntyneitä. Haastateltavat olivat ikänsä puolesta varsin erilaisissa elämäntilanteissa. Iäkkäämpien haastateltavien kohdalla perspektiivi elettyyn elämään oli luonnollisesti ajallisesti pidempi ja heidän kertomuksissaan heijastui myös työelämässä ja yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset. Erityisesti 1990-luvun alun lama mainittiin käännekohtana työelämässä. *"No sit tuli lama. Vuonna 1990. Firma minkä piti rakentaa se motelli meni konkurssiin... yks pimu, joka oli siellä ilta vuorossa niin se sai lähteä ensimmäiseksi. Sit ne sano, et ei niillä ole varaa pitää minuakaan."* H2. Näissä kertomuksissa elämäkokemus tuli näkyviin myös jonkinlaisena realismina omasta elämästä ja elämän rajallisuudesta. *"Ei meillä nyt mitään huippuelämää ollu. Voi sanoo, että oli ihan semmosta normaalia ... enhän mä edes tiedä kuinka paljon mulla on enää elinaikaa."* H5. Haastatteluissa korostui oma, aiemmin aktiivinen rooli työelämässä. *"No sillon joskus kun oon mennyt yksin tonne Kesärantaan, niin siinä piti suunnitella yksin kaikki tarjoiluasiat ja kaikki mitä kuuluu. Ja tietysti*

ruoanlaitto... se oli kyllä aikamoista, että kesti sitäkin, sen verran nuorempi olin silloin. Tietysti teki kesällä 14-tuntista työpäivää. Sit saunaan ja suihkuun ja sit taas aamulla ylös. Ei nukuttu paljon mitään." H2. Myös työelämää ja työnsaantia "ennen ja nyt" verrattiin." Se oli siinä Citymarketin alakerrassa se Populus-ravintola. Sinne mä menin kysyy töitä niin mä pääsin heti. Se oli eri aikoja silloin. Nyt on niin paljon sosiaalikutannuksia ja kaikkee tommosta mitä työnantaja joutuu maksaa, että siinä on tenkkapoo voiko ottaa töihin tai vakituisiin töihin." H2 tai "mut olen tehnyt paljon muutakin työtä Mä olen semmonen kokeilija. Mä olen ollu vähän semmonen taivaan lintu. Et silloin oli varaa vaihtaa työpaikkaa" H5. Myös odotukset tulevaisuuden suhteen olivat erilaisia lähempänä eläkeikää olevilla kuin nuoremmilla haastateltavilla. "Ei kun et mä nyt ihmettelen, et valtio kustantaa tällastakin. Eiks mun kuuluis olla jo eläkkeellä?" H2.

Haastateltavat toivat esiin läheisten ihmissuhteiden tai muiden yhteisyyssuhteiden merkityksen positiivisena, kannattelevana voimana elämänkulussaan. Läheisistä ihmissuhteista merkittävänä mainittiin lapset "no kyl se oli mun poikien syntymä... ja hyvin ne on pärjänny." H2, nais- tai miesystävä/ puoliso, vanhemmat "mun äiti ja isä on kuitenkin tosi tärkeitä, ne on auttanu mua hirveesti" H3, isovanhemmat tai jokin yhteisö "et silloin mulla oli kaikki asiat hyvin siinä yhteisössä, et ku samassa yhteisössä asu mun lapsen paras ystävä, niin kaikki oli jotenki niin helppoo ja automaattista." H6. Myös sisarukset ja ystävät mainittiin. Lemmikkieläimillä oli myös joidenkin elämässä suuri merkitys. "Mä oon niin tyytyväinen ku sen koiran oon saanu mulle. Se on ollu ihan semmosesta kaheksanviikkosesta pienestä mulla. Se on niin ku tietää että se rakastaa ja luottaa." H5. Vastaavasti läheisten ihmissuhteiden menetyksillä (esim. kuoleman, eron, läheisen itsemurhan tai väkivaltaisen kuoleman vuoksi) oli saattanut olla hyvinkin syvällisiä vaikutuksia omaan elämäntilanteeseen. Tällaiset kasaantuvat menetykset olivat saattaneet johtaa sairastumisen ja sen johdosta myös työttömyyteen. "Ni oikeestaan siitä alko sitten tapahtuu hirveesti kaikkee pahaa ja raskasta, mikä johti sitte siihen mun sairastumiseen." H4.

Luottamuksen menettäminen ja kamppailu menetetyn luottamuksen saavuttamiseksi nousi joissakin haastatteluissa esiin vahvana teemana ja perustavaa laatua olevana kysymyksenä. Elämönhallinnan ongelmat saattoivat juontaa juurensa kouluajoista asti. "Ysillä mulle iski sellanen kapina. Niin, niin... sit ku se koulu loppu ni mähän lähin himasta. Mähän olin koko kesän asunu kavereilla. Ne oli kaikki vähän semmosii vanhempii kavereita, jotka poltteli kannabista ja tota mut se kesä meni siinä hurjasti sekoillessa. Mut mä alotin sit syksyllä sen ammattikoulun ja kävin sitä sieltä kavereilta käsin." H6 tai "mä jouduin vaan kaikki opettelee uudestaan... sitte yläasteella. Sit alko huumeiden käyttö. Se oli ehkä vähän kaveriporukka oli sellasta ja mun piti ruveta näyttää, et mä oon parempi ku te ja isompi ku te... Se oli sellasta. Aina piti olla edellä muita... Mulla on ollut hyvin sekava elämä." H3. Päihteiden ongelmallinen käyttö, nyt tai aiemmin elämässä, tuotiin esiin useammassa haastattelussa. Eräs haastateltava totesi elämänlinjaa tehdessään, että "mä oon monesti lähtenyt rakentaa päihdehistoriaa ja sit sitä

kautta niinkun rakentaa sitä kulkua. Et se on mulla niin pitkä.” H6. Haastatteluisissa tuotiin esiin myös päihteidenkäyttöön liittyviä lieveilmiöitä kuten epäsosiaalinen elämäntapa ”et eka kova keikka vuonna X... Et mun kaveri sano, et mennään sinne ja tehdä iso keikka ja paljon rahaa.” H3 ja riippuvuus ”mä olin jotenkin niin tottunu ja addiktoitunu henkisesti siihen, et se ei ollu sellasta fyysistä vierotusoiretta siihen vaan ennemminki sellanen henkinen.” H6. Pitkäaikaisen päihteidenkäytön vakavat terveydentilaan ja ihmissuhteisiin liittyvät seuraukset tulivat myös esiin. ”Et mä olin koomassa. Et ne sano, et se ei ikinä enää herää tästä.” ”Kyl siin niinku vähän aikaa pysähty elämä, tai meni niinku filminauhalla elämä silmien edessä, ku 18-vuotiaana kaverin henki lähtee.” H3. Joissakin kertomuksissa nousi vahvasti esiin kontrasti päihdemaailman ja selvän maailman välillä sekä eräänlainen välitilassa oleminen näiden kahden maailman välillä. Nämä tarinat kertoivat myös monenlaisista vaikeuksista päihdemaailmasta irtaantumisessa. ”Mä joudun murrosiän kuulemma lääkärin mielestä käymään ihan kokonaan läpi, koska mä oon murrosiän käyttäny... mut et nyt rupee niinku mielensterveys vähän braikailee. En tiiä. Se voi olla kun aivot on tottunu ole mömmöissä.” H3. Aiempaan päihteidenkäyttöön liittyi syyllisyyden, itsensä hyväksymisen ja hyvittämisen teemoja. Luottamuksen menettäminen, tarve tai halu saada menetetty luottamus takaisin nousivat myös joissakin tarinoissa vahvasti esiin. ”Niitten on hyvin vaikee luottaa muhun... et ihan itse asiassa kaikkia kohtaan. Vanhempia, sisaruksia, kaikkia kohtaan joutuu tekee hirveesti töitä. Mut ne sanoo, et se sieltä se oikee X rupee pikkuhiljaa tulee esiin.” H3. Myös toive päihteidenkäyttöön liittyvän elämäkokemuksen jakamiseen nyt tai tulevaisuudessa tuotiin esiin kolmessa haastattelussa. Päihteiden käytön positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia elämässä pohdittiin myös. Vastaavasti myös raitistuminen tai toive raitistumisesta tuotiin esiin. Raitistumisen myötä oli saattanut löytyä uudenlaista sisältöä elämään jo ennen Päivätoimintakeskukseen tuloa. Kaksi päihdetaustan omaavista haastateltavista toimi haastatteluhetkellä kolmannella sektorilla kokemusasiantuntijana tai vertaistuellisessa roolissa. Joissakin haastatteluisissa päihteet eivät millään tavoin tulleet puheeksi.

Yhteistä haastatelluille oli pitkään jatkunut työttömyys. Työttömyyden kestossa oli kuitenkin vaihtelua. Pisimmät työttömyysjaksot (avoimilla työmarkkinoilla tai yrittäjänä) olivat alkaneet 1990-luvun alussa ja lyhyimmät vuonna 2007. Työttömyyteen johtaneina syinä haastateltavat toivat esiin mm. henkilökohtaisia syitä, laman jälkiseuraukset ja sairastumisen. Myös elämäntavat ja päihteiden käyttö mainittiin työttömyyden taustalla. Haastateltavat erosivat Päivätoimintakeskuksen aloittamista edeltävien työllistämistoimien suhteen. Osa oli ollut työharjoittelussa, työttömille järjestetyillä kursseilla tai jo entuudestaan kuntouttavassa työtoiminnassa. Osalle kuntouttava työtoiminta Päivätoimintakeskuksessa oli ensimmäinen varsinainen aktivointitoimenpide. Haastatteluisissa tuotiin esiin myös kritiikkiä joitakin aiemmin järjestettyjä työvoimapolitiittisia kursseja kohtaan. ”Opettaja kysyi kaikilta, että mitä on tehnyt. Mä sanoin, että mä oon ollut X-alalla. Se kysy,

no mitä sä täällä nyt sit teet? Mä sanoin, älä multa kysy, oli pakko tulla. Ne sai kaikki katos sieltä tietokoneelta... sit oli työnhakukurssi. Se nyt oli aivan turhaa, kun meikäläinen on aina itse hakenut työtä, ei oo ikinä tarvinnut mitään apua. Höh, se on aika naurettavaa. Kyl nyt jokainen osaa hakee töitä, jos halua töitä.” H2. Työvoimaviranomaisista ja työttömän arvostamisen eroista eri kaupungeissa haastateltavilla oli myös kokemusta. Eräs haastateltavista vertasi kokemuksiaan työvoimaviranomaisista aiemmassa kotikaupungissaan Porvooseen todeten entisen kotikaupunkinsa olevan ”porvoriien ja yrittäjien kaupunki. Et siel ei paljon työttömät oo kauheen isossa arvostuksessa. No Porvoossa se oli ihan toinen ääni kellossa. Kun mä niinkun ekan kerran menin sinne työkkäriin, joka on siellä Kuninkaanportissa niin heti ensimmäisen haastattelukerran jälkeen siellä... todella asiallinen virkailija oli ja se sano, että joo, kyllä sulla on niin pitkä tää työttömyysjakso. Niin sitte soitteli, että toi TYP voisi olla sulle parempi paikka.” H6. Yksilöllisen elämäntilanteen huomioimisesta haastateltavilla oli myös kokemusta. ”Ensinhän mä olin tuolla työvoimatoimistossa. Tuolla Kuninkaanportissa. Mutta sitte ne siellä niinku, mä kävin siellä yhden naisihmisen luona ni se sano mulle, että kiinnostaisko mua tähän TYP:iin tulla. Ku se vaan sano, että kun mulla on tää X ja X ja pitkä työttömyys ja niinkun tässä TYP:ssä on se hyvä puoli, että voidaan sitä ihmisen terveyttäkin kattoo tarkemmin. Et ku heillä vaan niinku silleen katotaan, että aijaa sä oot työtön ja laitetaan seuraava päivä millon sä tuut tänne ja tälleen. Et sieltä ehdotettiin tänne TYP:iin tulemista. Et sais niinkun just semmosta kokonaisvaltaista katsontaa siihen.” H4.

Osa haastateltavista oli käynyt Päivätoimintakeskuksessa jo ennen kuntouttavan työtoiminnan aloit-tamistaan Päivätoimintakeskuksen tiloissa aiemmin toimineissa ryhmissä tai toiminnoissa esim. vierailijoina tai jossakin aktiivisessa roolissa. ”Mä oon ollu perustajajäsen, et mä oon ollu niissä ko-kouksissa silloin kun tätä suunniteltiin.” H5. Muutama haastatelluista kertoi itse ottaneensa yhteyttä Päivätoimintakeskuksen työntekijöihin. ”Ja tota, mut sitten soittelin kans tähän... et oishan täs ihan kiva alottaa jotain normaalia ja tasapainottavaa.” H6. Osalle taas Päivätoimintakeskus oli entuudestaan tuntematon paikka ja heille oli ehdotettu Päivätoimintakeskuksessa aloittamista TYP:ssä. ”Siellä mä sit muutaman kerran kävin ja sit mulle ehdotettiin tätä paikkaa ja tätä toimintaa. Että mä en edes tienny, että tämmönen on.” H4.

Haastateltavat toivat esiin aiempaan elämänseläntensä liittyviä kokemuksia eri viranomais- tai auttajatahoista. Useammassa haastattelussa mainittiin päihdekliniikka ja siellä saatu apu tai asiointi päihteiden käyttöön liittyvissä ongelmissa (mm. lääkitykset, terapiakontakti, aktiivinen rooli A-klinikan projektin toimijana). Eräs haastateltavista toi esiin päihdekliniikalla saamansa kunnioittavan kohtelun. ”Siellä minuun panostettiin ja myös minä panostin” H5. Psykiatrian poliklinikka mainittiin myös. Eräs haastateltavista oli aiemman vaikeassa elämäntilanteessa päässyt hoitoon poliklinikalle ja koki tämän hyvänä tuurina ”En tiedä missä olisin jos en olisi päässyt hoitoon. En varmaan istuisi nyt tässä.” H4. Eräs haastateltavista puolestaan koki akuuttia mielenterveyshoidon tarvetta ja koki

hoitoon pääsyn vaikeaksi. *"Joo, et mä hoidan ite itteeni et ei täs muu auta ku ei pääse psykiatrille. Mua ärsyttää, kun silloin kun ihminen tarvii apua niin sitä ei saa. Ei se auta kun ite sitten hoitaa itteensä"* H3. Myös poliisi, vankeinhoito- ja oikeuslaitos tuotiin esiin. *"Poliisit tuli tutuiks."* H3. *"Koska mul oli niin lyhyt tuomio, niin mul ei ollu lakia siin puolella."* H6. Ylipäätään viranomaisen/ammattiauttajien herkkyyks, asiakkaan arvostaminen ja luottamuksellisen työntekijä-asiakassuhteen merkitys tuotiin monessa haastattelussa esiin. Vastaavasti myös stigmatisointia pidettiin ongelmallisena. *"Mun nimi ei ollu kovin korkeessa kurssissa siellä"* H6.

Taloudelliseen tilanteeseen liittyvinä vaikeuksina tuotiin esiin mm. mahdollinen velkasaneeraus, ruokajonossa käynti tai luottotietojen menettäminen. Eräs haastateltavista totesi, että *"ku eihän työtön ihminen voi omistaa omakotitaloa."* H4. Myös rahankäytön ongelmia tuotiin. Toisaalta myös oma taloudellisuus tuotiin esiin.

6.2 Kuntouttavan työtoiminnan kuntouttavat elementit ja niiden merkitys asiakkaan elämässä

Tarkastelen seuraavassa Päivätoimintakeskuksen kuntouttavan työtoiminnan kuntouttavia elementtejä ja niiden merkitystä asiakkaiden elämässä. Nimeän kuntouttavat elementit Niemelän hyvinvoinnin teorian osatekijöiden mukaisesti hyvinvointiin tarpeen tyydyttymisenä (well-being), hyvinvointiin osallisuutena (well-doing) ja hyvinvointiin resurssina (well-having).

6.2.1 Hyvinvointi tarpeen tyydyttymisenä (Well-being)

Aineistossa olemisen tason hyvinvointi (well-being) nousi esiin joko saavutettuna olotilana tai pyr

kimyksenä, jota Päivätoimintakeskuksessa oleminen tuki.

6.2.1.1 Fyysiset perustarpeet

Terveysteen, mielenterveyteen sekä koettuun toimintakykyyn liittyvää puhetta haastateltavat toivat esiin paljon. Haastateltavien kokemuksissa oli eroja sen suhteen kuinka akuutteja haastateltavat kokivat näiden tarpeiden olevan ja olivatko he saaneet nämä tarpeensa tyydytettyä ts. oliko haastateltava saanut apua (esim. olemassa oleva hoitokontakti, somaattiset tutkimukset, lääkitys) vai kokiko haastateltava hoidon puutteen haastatteluhetkellä suurimmaksi ongelmakseen (esim. että ei pääse hoitoon, vaikka haluaisi). Erityisesti raitistumisensa alkuvaiheessa olevien haastateltavien kertomuksissa perustarpeet ja niiden tyydyttäminen korostuivat. Joidenkin haastateltavien kohdalla Päivätoimintakeskukseen tulovaihetta voisi kuvata kamppailuna elämänhallinnan saavuttamiseksi. Toimintakykyyn vaikuttavina tekijöinä mainittiin mm.

unettomuus, erilaiset tuki- ja liikuntaelinvaivat, ahdistuneisuus ja "black outit". Toimintakyky ja sen mahdolliset rajoitteet koettiin kuitenkin hieman eriasteisesti. Toimintakyky saattoi määritellä sekä olemista että tekemistä kuten esim. sitä mitä työtehtäviä haastateltava tunsivat voivansa tehdä. *"Mä annan itteni vaan olla. En halua laittaa vielä liikaa kuormitusta päälle"* H3 tai *"enhän mä meee siivousryhmään, ku mul on tää X."* H2. Koettuun toimintakykyyn ja sen rajoitteisiin suhtauduttiin toisaalta myös käänteisesti siten, että vaikka vaivoja olisi ollut, niin pois ei haluttu jäädä. Päivätoimintakeskuksessa olemisen aikana omaan terveydentilaan oli myös joillakin haastatelluilla tullut uusi näkökulma.

Päivätoimintakeskuksessa toimi käytäntötutkimusjakson aikana fyysistä hyvinvointia tukevia ryhmiä kuten "Wellnes"-ryhmä ja ulkopuolisen ohjaajan vetämä rentoutusryhmä, joka mainittiin erityisen mieluisana. Eräs haastateltava ilmaisi tämän seuraavasti: *"siitä oon tykänny. Et siinäki pitää aina niinku vähän oppii."* H5. Työntekijöiden antama korva-akupunktio mainittiin myös mieluisana rentoutumis- ja stressinpurkukeinona kahdessa haastattelussa.

Päivätoimintakeskuksen kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen tarjosi haastateltaville kaivatun päivärytmin ja sisältöä arkeen *"Tuli rytmiä ja vastuuta siitä seuraavasta päivästä."* H6. Joillakin haastateltavista Päivätoimintakeskuksella oli merkittävä osa raitistumisen tai päihdekuntoutumisen prosessissa. *"Tää oli mulle ainoa sauma päästä kuiville. Ihan pelastus."* H6. *"Halusin sisältöä raitistumiseen.. Halusin jotain normaalia ja tasapainottavaa."* H3.

6.2.1.2 Yhdessä olemisen tarpeet

Yhteisössä oleminen ja johonkin kuulumisen tuotiin esiin perustavaa laatua olevana inhimillisenä perustarpeena. *"Hulluksi tulisin jos vaan istuisin neljän seinän sisällä. Märehtisin vaan itteeni ja tätä maailmaa"* H4 tai *"et yks ehkä suurimpia juttuja tässä TYP:essa on et lähetään ihan vaan siitä, et sun pitää olla täällä kymmeneltä ja kahteen asti. Et mähän sanon tätä aikuisten päikkäriks."* H6.

Haastatellut kertoivat päivätoimintakeskuksen yhteisöön tulemisesta tuoden esiin, että yhteisöön oli ollut uutena helppo tulla: *"että ei tääl kukaan oo yhtään toista parempi, ett tääl ei kukaan kato kieroan et mikähän tollakin on. Ku et kaikil on niinku jotain"* H4. Jotkut haastateltavista kertoivat saaneensa Päivätoimintakeskuksessa ystäviä, joiden kanssa olivat tekemisissä myös vapaa-aikana. Myös facebook-ystävyyttä mainittiin. Osa haastateltavista halusi puolestaan vetää rajan vapaa-aikana tapahtuvaan kanssakäymiseen tai ei kaivannut henkilökohtaisempia suhteita.

Mahdollisuus kahdenkeskiseen keskusteluun Päivätoimintakeskuksen työntekijöiden kanssa oli useimmille tärkeää. Haastateltavien mielestä työntekijöiden kanssa oli helppo päästä keskustelemaan tarpeen vaatiessa.

Henkilökunnan puoleen saatettiin kääntyä myös akuuteissa kriisitilanteissa, jolloin työntekijät olivat olleet yhteydessä muihin viranomais- tai auttajatahoihin asiakkaan asioissa viestittäen esimerkiksi akuutista hoidontarpeesta tai asunnottomuudesta. *”Ni mä haluun tosissaan vaan puhua. Ett mä haluun jotain terapiaa ja tällasta, että täältä TYP:in kautta just tää, että mä oon saanu apuu siihen.”* H3.

6.2.1.3 Itsenäisenä olemisen tarve

Päivätoimintakeskuksessa oleminen tarjosi joillekin haastateltaville mahdollisuuden omien tunteiden käsittelyyn *”Tosissaan, et nyt on raittiutta alla. Siis itse asiassa mä en oo ollu ilonen et siis sanotaan tän yheksän vuoden aikana aidosti. Ollu ilonen ilman mitään päihkeitä. Muuta kun nyt, et on tää vähän erilaista tunnemaailmaa, et joutuu käsittelee kaikki tunneasiat ihan uusiks. Kaikki on ihan erilaista. Itte asiassa ihan mukavaa.”* H3. Myös identiteettityöskentelyyn ja omien elämänkokemusten käsittelyyn Päivätoimintakeskuksessa tarjoutui mahdollisuus. *”Mulla on niin negatiivinen asenne itseeni kohtaan. Mä en... tai itse asiassa tiedänkin kyllä minkä takia. Se on vaan kato se kun painaa kaikki syyllisyydet menneisyydestä... mutta nykyään on vaan pakko sopeutua siihen vieraaseen, kun jokaisella on elämässä hyviä ja huonoja hetkiä.”* H3. Itsenäisenä ja autonomisena olemista tai siihen kasvua Päivätoimintakeskuksessa tuki mm. miestenryhmä, jonka merkitystä erityisesti kiiteltiin kahdessa haastattelussa. *”Niinku toi äijätiimi tuli niin se on ollu mulle ehkä yks parhaimmista jutuista... Mä diggaan tosi paljon siitä äijästä, joka sitä vetää. Sit ehkä myös et sai vähän uudenlaista näkökulmaa päihdemaailmaan. Sil on niinku pohjaa puhuu niistä asioista, et se ei oo vaan lukenu niistä asioista vaan, että kun se on kokenut ne asiat.”* H6. Päivätoimintakeskuksessa haastateltava saattoi myös havaita oman kasvupotentiaalin. *”Mä haluisin lähteä ihan kunnolla opiskelee. Et oon miettiny tota päihdetyötä hirveesti.... Mä haluisin enemmän tehdä nuorten kanssa päihdetyötä, koska mä luulen, et nuoret ei usko paljon ni. Muuta ku sellasii jotka on oikeesti nähny sen helvetin ni mulla olis oikeesti niille kerrottavaa, että mimmosta se helvetti on. Se ei oo elämää.”* H3.

Haastateltavat saattoivat olla myös hyvin sinut itsensä ja elämänsä kanssa ja olivat pystyneet ottamaan omat elämänkokemuksensa käyttöönsä. *”Aivan, niin että mulla on ollut semmoinen tarina. Mä olen ollut perustajajäsen. Et mähän olen ollut niissä kokouksissa silloin kun tätä suunniteltiin.”* H5. Myös oma aloitteellisuus esim. ryhmien ideoinneissa tuotiin esiin. *”No se (venyttelyryhmä) oikeestaan lähti siitä kun mä olin kokkaamassa ja sanoin, et mulla oli jalat jäykkänä ni, et venyttely olis hyväksi. Niin, että eikö joku venyttelyryhmä olisi hyvä? Sitä pidettiin hyvänä ideana ja ehdotettiin, että venyttelyryhmä olisi tiistaisin”* H1.

6.2.2 Hyvinvointi osallisuutena (Well-doing)

6.2.2.1 Fyysinen itsensä toteuttaminen ja osallisuus

Tekemisen tasolla voidaan puhua fyysisestä eli ruumiillisesta toiminnasta, harrastuksista tai työstä (Niemelä 2009, 219). Päivätoimintakeskuksessa haastateltavien osallistuminen eri ryhmiin ja työtehtävien tekemiseen vaihteli "... tää on aika helppoo, mitä joutuu tekemään. Se on vähän opettelua siihen oikeeseen arkeen" H3 tai "no se on hyvä jos pystys tätä lattiaakin luututa. Sillon se ottaa jo selkään." H2. Eräs haastateltavista piti tärkeänä vaihtaa työtehtäviä, ettei aina vaan mene tiettyyn tiimiin. "Ku se käy sitten niinku tylsäks. Et mä haluun olla kaikissa. Vuoronperään." H4.

Fyysinen itsensä toteuttaminen toteutui työtehtävien lisäksi myös Päivätoimintakeskuksen liikunnallisissa ryhmissä (mm. venyttelyryhmä, liikuntaryhmä). Päivätoimintakeskus toimi joillakin sysäyksenä liikunnan lisäämiseen tai omasta kunnosta huolehtimiseen vapaa-aikana.

6.2.2.2 Sosiaalinen itsensä toteuttaminen ja osallisuus

Tekemisen tason sosiaalisella, yhteisyyden ja liitynnän, ulottuvuudella ihminen luo sosiaalisia suhteita. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen tarjosi mahdollisuuden myös vertaistukeen, Päivätoimintakeskuksessa yhteisö ja sen jäsenten merkitys korostui. "Et tää on kyllä mulle taas ihan sellasta terapiaa." H5 tai "et ketään ei jätetä ulkopuoliseks mun mielestä. Ja että jos jollain on joku idis niin kyllä se katotaan, et ei vaan käännetä korttii pöydälle." H3. Päivätoimintakeskus tarjosi myös mahdollisuuden sosiaalisten taitojen harjoitteluun ja erilaisuuden sietämiseen.

Yhteisössä oleminen oli saattanut tuoda merkittäviä muutoksia haastateltavien elämään. "No ainaski mä oon hirveesti tykänny olla täällä... sit mä oon hirveesti reipastunut ja tullut ilosemmaksi. Tai niinkun semmonen mä oon aina ollu mut et sit kun vaan istuu kotona itseksensä niin et se niinkun. Et täällä on tullut taas se iloisuus ja sosiaalisuus on puhjennut kukkaan. Niinkun X sano siihen kun mä alotin täällä, niin ero on ku yöllä ja päiväällä. Et mä oon niinku muuttunu erilaiseksi." H4.

6.2.2.3 Henkinen itsensä toteuttaminen ja osallisuus

Inhimillisen kasvun ulottuvuudella tekeminen on henkistä toimintaa, henkisten arvojen luomista. Kasvun näkökulmasta henkiseen itsensä toteuttamiseen ja osallisuuteen liittyi haastateltavien kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana saamat oivallukset itsestään ja omista kyvyistä, taidoista tai kiinnostuksen kohteista. "Et tää on niinku sillä tavalla auttanu tosi paljon. Et on saanu ittestään huomata, et mä pystyn ja jaksan ja tästä mä tykkään hirveesti ja sillä lailla." H4 tai "No mä oon huomannut, että oon kärsivällinen. En ihan vähästä hermostu." H1.

Osa haastateltavista toi esiin turhautumisen jonkin aikaa Päivätoimintakeskuksessa oltuaan ja tarpeen siirtyä eteenpäin esim. lähitulevaisuudessa. *”Et sit toi Cimsonin-kurssi tuli sit siinä, mikä nyt oli. Et se tuli tavallaan kun tilauksesta...et se niinkun just ku mua rupes puuduttaa tää täällä oleminen, niin tota pääsinkin sinne kurssille mikä oli ihan hiton hyvä.”* H6.

Päivätoimintakeskuksessa oleminen oli merkinnyt myös voimaantumista ja vahvistanut katsomaan omaa elämäänsä eteenpäin, suuntautumaan tulevaisuuteen. *”Mä ainaski koen, et ei tää oo mun paikka loputtomiin tavallaan. Tai niinku ei oo kenenkää paikka, et täyty niinku... Tää on hyvä ja kiva paikka ja antaa itelle voimii ja semmosta. Täytyy niinku sit jossain vaiheessa lähteä muualle. Mä ajattelen elämää eteenpäin. Et tää on niinku tämmönen välipysäkki ja sit taas mennään eteenpäin. Ku saa voimii nyt ja kaikkee semmosta.”* H4.

Sosiaalinen ja henkinen itsensä toteuttaminen mahdollistui Päivätoimintakeskuksessa mm. kokemusasiantuntijuutena. *”Et siinä Elämä haltuun - projektissa mä oon kokemusasiantuntijana. Lähinnä painotin sitä mun ääntä siellä kun oli se seminaari. Niin sitä, että ei pitäsi luetella ihan kaikkia linnakundeja samaan muottiin. Et mulle meinas käydä tosi huonosti.”* H6. Aiemmat elämänkokemukset oli mielekkäästi saatettu oman aktiivisuuden vuoksi ottaa myös Päivätoimintakeskuksessa käyttöön. *”Et mä alotin siinä Päivätoimintakeskuksessa tavallaan kolmannen sektorin... ja sitte tuli vaan siinä yhdessä kokouksessa ku oli nää tyypiläiset, ni mä sanoin vaan, että olisko mitenkää mahdollista et mut työllistettäisiin?...ku mähän tuun Porvoon A-killasta...ja nyt kun meillä on perjantaisin avoimet ovet. Kun täällähän ei sillon ole muuta toimintaa kun me. Kun nyt vaan porukkaa kävisi. Yleensä ihan mukavia ihmisiä käy. Että voi tietenki keskustella tai olla keskustelemattakin ihan että.. ei täällä niinkun ruveta väkisin raittiutta kenellekään työntämään.”* H5. Päivätoimintakeskuksen itsensä toteuttaminen tapahtui myös toiminnallisten ryhmien vetäjän rooleina, jossa saattoi käyttää omia tietoja, taitoja tai ominaisuuksiaan yhteiseksi hyödyksi.

6.2.3 Hyvinvointi resurssina (well-being)

6.2.3.1 Aineellisena resurssina

Päivätoimintakeskus toimi myös pienessä mittakaavassa aineellisten resurssien turvaajana tai niiden täydentäjänä. Päivätoimintakeskuksessa asiakkaat saattoivat valmistaa ja syödä sovittuina päivinä ruokaa. Myös täydentävä toimeentulotuki myönnettiin Päivätoimintakeskuksessa. Päivätoimintakeskuksessa asiakkaalle myönnettiin toimeentulotukena matkalippu sekä vaihtoehtoisesti kuntosalikortti tai uimalippu. *”Mun täytyy nyt kysyä, et saako kymmenen kertaa käydä kuntosalilla tai uimahallissa. Mä kävin ennen, mä olin joka päivä uimahallissa. Sillon ku mä olin täs firmassa mukana, mentiin aina kimpassa uimahalliin. Silloin oli vähän erilainen kroppa.”*

H2. Kiinnostavasti myös toisenlainen näkökulma tuotiin esiin. *”Ku mä ennen tulin linja-autolla. Ja mä sanoinki ... et älä missään nimessä kirjota mulle sitä bussilippuu ku mun pitää niinku pyöräillä.”* H4. Asunnottomuudesta Päivätoimintakeskukseen tulon esteenä kertonut haastateltava mainitsi Päivätoimintakeskuksen työntekijän aloitteellisuuden ja verkostojen tuntemuksen johdosta löytäneen hänelle asumiseen ratkaisun, jonka turvin hän saattoi aloittaa kuntouttavan työtoiminnan Päivätoimintakeskuksessa.

Päivätoimintakeskuksen olemassaolon merkitys tuli esiin useassa haastattelussa. *”Et tää on kyllä tosi iso ruusu, että tää ylipäätään on tää Päivätoimintakeskus.”* H1. Haastatteluissa tuotiin esiin myös Päivätoimintakeskuksen ylläpitämisestä yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset ja yksilölle koitua hyöty kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisesta. *”Ja varmaan menee jonkin verran tähänkin toimintaan, et varmasti tää Päivätoimintakeskuskin saa jonkin verran valtion tukea. Jonkin verran. Ja toistaseksihan se tuki kestää vaan vuoteen 2012. Sit sitä anotaan ilmeisesti uudestaan. Mut et missään nimessä sitä tukea ei saisi lopettaa, koska paljon kalliimmaksi nää ihmiset, tai siis me ihmiset, jotka ollaan täällä, tultaisiin jos ei olisi tällaista paikkaa.”* H6.

6.2.3.2 Sosiaalisena resurssina

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen merkitsi ryhmän yhteisten sääntöjen ja arvojen hyväksymistä ja niihin sitoutumista. Päivätoimintakeskuksen sääntöjä pidettiin hyvinä ja haastateltavat pitivät niihin sitoutumista tärkeänä. Luottamuksen kysymys oli joillekin haastateltavista erityisen merkittävä ja yhteisö tarjosi turvallisen mahdollisuuden liittyä ja hakea paikkaansa yhteisössä. Luottamus ilmeni myös mahdollisuutena ottaa aktiivinen rooli esim. ryhmän vetäjänä tai kokemusasiantuntijana.

Päivätoimintakeskus mainittiin myös tilana, joka mahdollistaa ihmisten kohtaamisen ja toi mukanaan ystävyysuhteita tai työtoveruutta. *”Ku eihän kukaan tuu sun kotiin ja sano, et hei, mä haluan olla sun ystävä.”* H4. Vertaistuki mainittiin myös merkittäväksi prosessissa, jossa omat ongelmat suhteellistuvat. Toiminnallisissa ryhmissä yhteinen jakaminen tuli ikään kuin kaupan päälle kuten haastateltava eräästä ryhmästä ilmaisi. *”Sekin on eräänlainen terapiaryhmä.”* H1. Päivätoimintakeskus tarjosi myös henkireiän tai vaihtelua haastateltavien arkeen.

6.2.3.3 Henkisenä resurssina

Päivätoimintakeskuksen toimintaan osallistuminen merkitsi joillekin haastateltaville myös henkisen varmuuden syntymistä. Jakson aikana käsitys itsestä, omista kyvyistä ja taidoista saattoi muuttua mm. omien oivallusten ja työntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen tai palautteiden johdosta. *”Ja et ne oli jotenki aistinu musta, ku*

tässähän pystyy tekee sellasta luonneanalyysiä. Henkilökunta täällä siis. Ja et ku mä olin ajatellu et mitä kaikkee mä en pysty tekee, mut et sit ne kysy et mitä sä haluisit tehdä?” H6 tai “en tiennyt mikä musta tulee isona. Nyt mä tiedän.” H1.

Henkilökunnan merkitystä elämänmuutoksissa korostettiin myös. *“Se on niin kauheen tärkeä, joku kannustaa ja silleen. Mut se on niin jännä ku mä oon just sellanen, et mä tarviin jonkun ulkopuolisen, joka antaa mulle tavallaan sysäyksen.” H4.* Myös tiedon tarve erilaisista jatkovaihtoehdoista tai koulutuksellisten tai ammatillisten suunnitelmien syntyminen konkretisoitui joillakin haastateltavilla jakson aikana tai ohjaavan koulutuksen kurssilla.

6.3 Päivätoimintakeskuksen ruusut ja risut sekä asiakkaiden kehittämisideat

Haastateltavat toivat esiin haastattelussa suoraan tai epäsuorasti muun kertoman yhteydessä ajatuksiaan kuntouttavasta työtoiminnasta Päivätoimintakeskuksessa. Seuraavaksi kokoon asiakkaiden antamat “ruusut ja risut” sekä heidän esiin tuomansa kehittämisideat.

Pääsääntöisesti Päivätoimintakeskuksesta puhuttiin positiiviseen sävyyn ja sen olemassaoloa pidettiin merkityksellisenä. *“Tää on mulle jonkinlainen henkireikä kummiski. Et jollain tavalla tää on mun mielestä ihan mielekäs.” H5.* *“Mä haluan elämältä jotain jatkuvuutta. Et uusia haasteita kohti. Päivätoimintakeskus on antanut mulle myös sen, että tuonut sitä päiväruutiineita ja tällasia, et kylhän se on antanut mulle. Päivät saa...siis pääsee siihen arkeen kiinni ja niin pois päin.” H3.* *“Sil on kyllä tosi suuri vaikutus. Se on kyllä jännä miten ihminen niinku kaipaa ja tarvitsee toisia ihmisiä ympärilleen.” H4.* Asiakkaat ottivat myös aktiivisesti kantaa toiminnan jatkamisen puolesta. *“Joo, et sillähän mä sanoin, et kun ne ihmiset oli täällä, et älkää vaan lopettako tätä paikkaa, et mul menee elämä ihan mullin mallin. ... Täytyy vaan toivoa, että tää saa rahaa ja saa sitte jatkua, ettei tää loppu. Että tää on hyvä paikka ja tarpeellinen, että tää ei oo mikään semmonen paikka, että kuhan nyt on keksitty tämmönen, että saadaan ihmiset sieltä kodeistaan vaan tänne. Tää on vaan hyvä ja tarpeellinen.” H4.*

Kuntouttavan työtoiminnan ajankohtaa (klo. 10.00-14.00) pidettiin hyvänä. *“Mut, et sit ku tää loppuu kahelta, ni sit kerkee vielä. Ei kello oo niin paljo, etteikö kerkeis johonki virastoon hoitaa asioita ja tällasta.” H4.* Sääntöjä arvioitiin pääsääntöisesti positiiviseen sävyyn. *“Säännöt on ihan hyvät mitkä on. Ei mulla oo niistä ainakaan mitään sanottavaa. Joo kyllä, että tullaan tiettyyn aikaan ja tiettyyn aikaan lähdetään pois. Tehdään hommat ja ollaan nätisti täällä. Ei huudeta eikä kiroilla ja kunnioitetaan toisia. Ei tulla alkoholin vaikutuksen alaisena. Koska se luo sellasta turvaa kun on ne säännöt.” H4.* *“Säännöt nyt on suurin piirtein semmoset kun niiden kuuluu olla.” H2.* Sääntöjen valvomisessa erityisesti

päihtyneiden pääsyä Päivätoimintakeskukseen pidettiin ongelmallisena. *"No mä oon niistä puhunutkin. Et kyl joka työpaikassa on omat säännöt. Et kyl täälläkin pitäis kans olla."* H5.

Tiedonkulkua pidettiin hyvänä. *"Onhan nyt kaikki tiedossa mitä tapahtuu täällä. Jos sä sitä tarkoitat? Että 23.6 vanhaan kaupunkiin ja 1.6 Helsinkiin."* H2. Vaikuttamismahdollisuuksia arvioitiin seuraavasti *"aamukokous. Siellä jokainen voi ottaa esiin asioita."* H1. Suunnitelmallisuutta arvioitiin seuraavasti *"Niin kylhän me nyt suunniteltiin (viittaa aiempaan työelämään) seuraavaan päivää eli tänne kun tulee keskiviikkona niin ei kun lämmitetään se edellisen päivän keitto. Mä sanoin kyllä kerran kun oli se aamupalaveri, et kyl nyt pitäis saada tänään tietää mitä huomenna tekee keittiössä."* H2.

Työtehtävien mielekkyydelle annettiin painoarvoa. *"Se on kiva kun saa ton kauneushoitolan pyykkejä pestä, ni se on ihan tosi hyvä. On niin kun kummallekin hyötyä. Niin kun me saadaan siitä tavallaan työtä ja sitte noi saa sen palvelun."* H4. Kritiikki puolestaan liittyi työtehtäviin, joita pidettiin osin turhauttavina. *"Mut et se mist mä en oikeen tykkää ni on se, et kyl mä nyt ymmärrän, et pitää siivota, mutta mä en ymmärrä sitä, että täällä niin kun mopataan ja imuroidaan lattiat joka päivä. Vaan, että mulle on tullut sellainen tunne, että vaan siivotaan siivoomisen vuoksi. Että tääl on ihmisillä jotain tekemistä. Mut monestiki kattoo, et tääl on sen verran puhdasta, ettei niinku tarvii imuroida ja mopata. Mut kuiteski se sama niinku toistuu joka päivä."* H4 tai *"mä olen kerran vaan ollut mukana keittiössä. Koska en mä ole halunnut olla, kun kolme muuta siellä häräämässä... mä sanoin, etten mä haluu mennä keittiöön. Se oli joku edellisen päivän ruuan lämmittäminen. Mä sanoin, että ei kai siinä niin montaa tarvitse."* H2. Myös ajoittainen tekemisen vähyys aiheutti kritiikkiä etenkin kun kuntouttavaa työtoimintaa verrattiin aiempiin työelämän tai työharjoittelun kokemuksiin. *"No vähän tää on tämmöstä ihmettelyä. Kun mä olin kummiski tottunut tekee 8-tunnin päiviä työharjoittelussa."* H1. *"Kun ei kukaan tee yhtään mitään. Se oli vähän semmost. Ja kun mä en oo tottunu siihen, että niinkun työpaikoilla istutaan. Et loppujen lopuks enemmänki vois tehdä. Neljässä tunnissa."* H5. *"No välillä tuntuu pitkältä, välillä mene nopeemmin. Sit pitäis keksii itse jotain. No, eihän sitä nyt jos oot siivousryhmässä, niin eihän sitä voi ruveta siivoo heti aamusta."* H2. *"Onhan tääl välillä vähän tylsää, et pelkkää kahvin juontii. Et okei onhan tänne keksitty kaikkee, mikä on tosi hyvä mun mielestä. Kyl täält puuttuu jotain mitä vois..."* H3.

Kritiikki kohdistui myös yhteisöön ja tiimien toimintaan. Ongelmat työtehtävien loppuunsaattamisessa ja ihmisten sitoutumisessa aiheuttivat myös kritiikkiä. *"Mun mielest toi ilmottaminen on tosi tärkeätä, et jos ollaan pois. Ilmotetaan jos lähetään aikasemmin ... no vähän on ollut sitä, että tullaan miten sattuu ja lähetään miten sattuu. Et liuetaan ikään kuin täältä."* H5. Henkilökunnan puuttumista joihinkin asioihin toivottiin. *"Ja sitte jätetään vähän työtkin tekemättä. Et oon niinku monta kertaa katonu..."*

Mutta kun minä en sitten taas noista siivousasioista puhu, kun ne ei kuulu niin kun minulle. Mutta tota minusta pitäisi niin kun työnohjaajien enemmän puuttua.” H5. Asiakkaiden välillä olevia henkilökemioita pohdittiin myös ”Et välillä kun henkilökunta on pois ni jengi mieltii.” H1.

Kahdenkeskisille keskusteluille työntekijöiden kanssa järjestyi tarvittaessa hyvin mahdollisuus. *”Jos on jotain henkilökohtaista asiaa. Ihan hyvin on saanut aikoja.” H1. Työntekijöitä arvioitiin. ”työntekijät on kivoja.” H3. Myös työntekijöiltä saatua kannustusta ja tukea pidettiin tärkeänä. ”Ja se on mun mielestä tosi tärkeitä, et jos jollain on jotain sydämellään, niin saa keskusteltua sen pois.” ”... tosta x-kuussa alkavasta koulutuksesta me ollaan vähän keskusteltu ja mua on kannustettu niinku hakemaan siihen ja on sanottu, ett se on ihan niinku mulle sopiva juttu. Sen takii mä pääsenki nyt työvalmentajalle ja sen kans sit just pohditaan tota koulutusta ja jatkoo, et mikä mua kiinnostais ja mitä mä haluan.” H4.*

Ryhmistä erityisesti rentoutusryhmä ja miestenryhmä olivat mieluisia, myös Wellness-, liikunta- ja ristipistryhmä mainittiin. Kehittämisehdotuksina tuotiin esiin alkometrin hankkiminen. Myös miehille toivottiin jotakin käsitöitä paremmin soveltuvaa toimintaa tai aktiviteetteja (esim. biljardipöytää). Keittiötiimin osalta esitettiin ajatus, että valmistettava ruoka suunniteltaisiin jo edeltävänä päivänä. Toiveena esitettiin myös, että NA-ryhmä voisi kokoontua Päivätoimintakeskuksen tiloissa esim. silloin kun kuntouttavaa työtoimintaa ei ole.

7

Johtopäätökset ja tulosten hyödyntäminen

Asiakkaiden elämäkerrallinen konteksti, tämänhetkinen elämäntilanne ja kuntoutukselliset lähtökohdat Päivätoimintakeskukseen tullessa vaihtelivat. Haastateltavien välillä oli selkeästi eroja sen suhteen miten elämäntilanteeseen liittyvät konkreettiset perustarpeet (erityisesti terveyteen liittyvät tarpeet, päivärytmin ja mielekkään arjen sisällön tarve) oli tyydytetty. Osalla haastateltavista elämäntilannetta kuvasi hyvinkin vahvasti kamppailu kahden maailman, entisyyden ja nykyisyyden, välillä. Aiempaa elämäntilannetta pitkäänkin leimannut irrallisuus, yhteiskunnan marginaalissa eläminen ja menetetty luottamus olivat vahvasti läsnä näissä kertomuksissa. Luottamuksen menettäminen liittyi läheisiin ihmissuhteisiin ja viranomaisuuksiin sekä siihen miten haastatellut näkivät itsensä ja kokivat tulevaisuutensa nähdä muiden silmin. Myös oma huono maine tai stigma saattoi olla haastateltavien puheissa läsnä. Aiemman elämäntilanteen vaikeudet saattoivat näyttäytyä kohtuuttomina sekä herättävän syyllisyyttä. Siirtymää entisyydestä Päivätoimintakeskukseen nykyisyyteen voisi kuvata vahvojen, omaa identiteettiä koskevien pohdintojen sävyttämäksi. Päivätoimintakeskukseen tulo ja yhteisössä olo nosti esiin kysymykset siitä kuka/millainen olen, luotetaanko minuun ja olenko luottamuksen arvoinen? Oman elämäntilanteen käsitteleminen oli näissä tarinoissa oleellista ja oletettavasti siksi esim. kokemusasiantuntijan vetämä ryhmä koettiin hyvin merkitykselliseksi. Sillä oli merkitystä, että pääsee jakamaan jotakin siitä maailmasta, jossa on itse elänyt sellaisen henkilön kanssa, jolla on samankaltainen elämäntilanne taustalla. Puheissa tuotiin esiin, että ryhmänvetäjä oli tuntenut samoja ihmisiä ja ollut samoissa tilanteissa mukana ja pystynyt selviytymään. Myös akuutin keskustelutuen tarve tuotiin esiin. Omien elämäntilanteiden merkitystä ja suhdetta omaan aiempaan elämään pohdittiin näissä haastattelussa paljon. Näissä kertomuksissa Päivätoimintakeskusta kuvattiin pelastukseksi. Päivätoimintakeskusta voisi luonnehtia merkittäväksi kiinnittymiskohdaksi, jossa tätä kamppailua itsensä kanssa oli mahdollisuus käydä turvallisessa ja hyväksyvässä ympäristössä. Kun aiempi arki oli muodostunut irrallisena olemisesta, niin jotakin täytyi tulla tilalle: erityisesti päivärytmi ja vastuu jostakin. Haastateltavat toivat esiin vahvasti toiveen saada elämään jotain normaalia ja tasapainottavaa, mitä Päivätoimintakeskus oli tuonutkin.

Osalla haastateltavista elämäntilanteen kysymykset eivät nousseet erityisemmin esiin tai heidän perustarpeensa oli suurimmaksi osaksi tyydytetty. Haastateltavat saattoivat siis olla hyvinkin tyytyväisiä tai sinut itsensä ja elämänsä kanssa. Aiempaa elämäntilannetta saatettiin tutkia erilaisten hyvien ja vähemmän hyvien aikojen vaihtelevana ketjuna ja omia elämäntilanteita tarkasteltiin hyväksyvästi.

Aiemmat elämäkokemukset saattoivat myös Päivätoimintakeskuksessa yllättäen pulpahtaa esiin tuoden merkittäviä oivalluksia esimerkiksi omista kyvyistä ja vahvuuksista. Kuntoutumisen prosessi oli merkinnyt omista vahvuuksista tietoiseksi tulemista. Omia elämäkokemuksia tai taitoja pääsi hyödyntämään Päivätoimintakeskuksessa esim. kokemusasiantuntijan roolissa tai ryhmän vetäjänä.

Liitynnän, johonkin kuulumisen, tarve oli kaikille yhteinen. Liitynnän tarve kuitenkin vaihteli mm. elämäntilanteesta johtuen ja siihen vaikutti myös siviilielämän ihmissuhteiden laatu ja määrä. Joillekin kuntouttavassa työtoiminnassa oleminen merkitsi tervetullutta vaihtelua. Toisille Päivätoimintakeskukseen tuleminen oli ollut monella tapaa ratkaisevan tärkeää esim. uuden suunnan hakemisessa. Elämänkaaren eri vaiheissa oli myös omat kysymyksenasettelunsa tulevaisuudennäkymien ja odotusten suhteen. Asiakkaiden tulevaisuutta koskevat ajatukset vaihtelivat myös. Osalla oli joitakin konkreettisia lähitulevaisuuteen liittyviä suunnitelmia ja toiveita, jotka olivat syntyneet Päivätoimintakeskuksessa, osalla puolestaan tulevaisuutta koskeva pohdinta oli vaikeampaa tai tulevaisuudelta ei vielä odotettu tai uskallettu odottaa mitään konkreettista.

Monet Päivätoimintakeskuksen rakenteet kuten rentoutusryhmä, "Wellnes"-ryhmä ja akupunktio keskittyivät pitkälti olemisen tason hyvinvointiin ja Päivätoimintakeskuksessa oleminen merkitsi joillekin haastatelluista erityisesti tukea elämäntilanteeseen tai päihitteettömyyteen. Päivätoimintakeskus oli ikään kuin alusta, jolta voi ponnistaa ja joka salli myös epäonnistumista tuoden turvallisuutta ja jatkuvuutta elämään. Päivätoimintakeskus tarjosi mahdollisuuden oman kasvupotentiaalin tunnistamiseen sekä identiteettityöskentelyyn yhteisön jäsenenä. Kuntouttava työtoiminta toi haastatelluille sisältöä ja rytmiä tai kaivattua vaihtelua arkeen.

Tekemisen ja osallisuuden tason hyvinvointia Päivätoimintakeskuksessa tukivat työtehtävät sekä liikunnalliset ryhmät, joista osa haastatelluista kertoi saaneensa sysäyksen liikunnan lisäämiseen myös vapaa-ajallaan. Fyysiseen tekemiseen suhtauduttiin kuitenkin ristiriitaisin ajatuksin ja työtehtävien mielekkyyttä pohdittiin melko paljon. Toisaalta osalla haastateltavista hyvinvoinnin kysymykset tuntuivat liittyvän haastatteluhetkellä enemmän olemisen kuin tekemisen tason kysymyksiin. Itsensä toteuttaminen ja osallisuus mahdollistui aamukokouksissa, tiimien jäsenyytenä tai aktiivisina rooleina kuten esim. ryhmän vetäjänä tai kokemusasiantuntijana. Nämä roolit koettiin mielekkäiksi. Päivätoimintakeskuksessa oleminen toi mukanaan oivalluksia itsestä, omista taidoista ja kiinnostuksen kohteista. Kasvu ilmeni turhautumisena ja tarpeena saada lisää tietoa erilaista koulutuksellisista tai ammatillisista vaihtoehdoista ja haluna siirtyä Päivätoimintakeskuksesta eteenpäin. Päivätoimintakeskus tarjosi myös mahdollisuuden sosiaalisten ja toiminnallisten taitojen harjoittamiseen sekä

vertaistukeen, joka toi suhteellisuutta omaan tilanteeseen. Päivätoimintakeskus tuotti myös hyvinvoinnin resursseja ja varmuutta asiakkaille. Päivätoimintakeskuksen olemassaolon merkitys ja arvo itsessään tuotiin haastateltavien puheessa monin tavoin esiin. Päivätoimintakeskus sai merkityksen jaettuna julkisena tilana, joka mahdollisti ihmisten kohtaamisen ja johon matalan kynnyksen ja hyväksyvän ilmapiirin vuoksi oli helppo tulla.

Edellä hahmottelemani ihmisen toiminnallisuuden tasojen ja ulottuvuuksien sekä niistä johdettujen hyvinvoinnin ulottuvuuksien jäsenitys on yksi mahdollinen tapa tutkia kuntouttavaa työtoimintaa, sen kuntouttavia elementtejä ja niiden merkityksiä asiakkaille. Hyvinvoinnin tarve-, resurssi- ja osallisuuden näkökulmat eivät ole toisiansa poissulkevia vaan voivat pikemminkin täydentää toisiaan. Toisaalta monet kuntouttavista elementeistä voidaan sijoittaa useampaan hyvinvoinnin kategoriaan. Tässä käytäntötutkimuksessa ei ole tyhjentävästi ja aukottomasti pyritty määrittelemään tai sulkemaan pois jotakin hyvinvoinnin kategoriaa. Pikemminkin tämä tutkimus on tutkielma siitä miten ihmisen toiminnallisuuden eri tasot, "oleminen - tekeminen - omistaminen", voivat toimia jäsennyksenä kuntouttavaan työtoimintaan tulevan asiakkaan kuntoutuksellisten lähtökohtien ja kuntouttavien elementtien välisen kytköksen hahmottamiseen.

Käytäntötutkimuksen hyödyntämismahdollisuuksista työntekijät toivat 5.9.2011 tapaamisessamme esiin jatkotutkimusaiheena esim. vuoden päästä toteuttavan seurantatutkimuksen sekä ajatuksen siitä, että tutkimusraporttia voidaan hyödyntää mahdollisesti myös "Työllistä välittäen - välitä työllistäen"-projektissa. Varsinaisesti johtopäätösten työstämiseen ei työntekijöiltä tullut kommentteja. Asiakkaiden näkökulmasta käytäntötutkimuksen hyötynä pidettiin itse käytäntötutkimusprosessiin osallistumista asiakkaiden kuntoutumisprosessin mielekkäänä osana ja mahdollisesti voimaantumista tuottavana prosessina.

"Asiantuntijuus toimintaympäristöissään"-opintojakson loppuseminaari pidettiin 10.10.2011 Helsingissä Mathilda Wrede-instituutissa, jossa käytäntötutkimus ja sen keskeiset tulokset esiteltiin Päivätoimintakeskuksen asiakkaille, työntekijöille, ohjaajalle ja opiskelijakollegoille. Seminaarissa käydyssä yhteisessä loppukeskustelussa asiakkaat korostivat niitä hyötyjä, mitä kuntouttava työtoiminta oli heidän elämäänsä tuonut. Erityisesti keskustelua heräsi siitä, miten kalliiksi yhteiskunnalle tulisi, jos kuntouttavaa työtoimintaa ja Päivätoimintakeskuksen kaltaista paikkaa ei olisi. Kustannusnäkökulmana tuotiin esiin ajatus siitä kuinka paljon yksi asiakas tulisi maksamaan yhteiskunnalle mikäli Päivätoimintakeskusta ei olisi. Myös ihmisten tasa-arvon näkökulma tuotiin esiin ts. pohdittiin sitä, mistä vastaavassa tilanteessa olevat ihmiset jäävät paitsi asuessaan sellaisella paikkakunnalla, jossa Päivätoimintakeskusta ei ole olemassa. Toisena keskeisenä hyötynä pidettiin palveluohjausta, joka Päivätoimintakeskuksessa toteutui.

Palveluohjaus merkitsi asiakkaan kokonaisvaltaista kohtaamista ja asianmukaisten palveluiden piiriin pääsemistä "yhden luukun"-periaatteella.

8 Pohdinta

Elämäkerrallisella lähestymistavalla kerätty aineisto toi asiakkaiden kokemukset ja äänet näkyviksi, mikä oli tutkimuksen tavoitteenakin. Aineiston keräämisessä elämäkerrallinen ote oli mielestäni onnistunut. Haastateltavien avoimuus sekä heidän kykynsä ja rohkeutensa tutkia omaa elämänsä oli ihailtavaa. Elämäkerrallisen menetelmän käyttäminen haastatteluissa toi oleellista tietoa asiakkaiden käsityksistä itsestään ja omasta elämänsä, jota vasten he peilasivat käsityksiään kuntouttavasta työtoiminnasta sekä laajemmin yhteiskunnasta ja työttömien tilanteesta. Kaksi haastateltavista totesi, että oli mielenkiintoista katsoa omaa elämänsä konkreettisesti paperilla, joten haastatteluun osallistuminen saattoi tuoda myös haastateltavalle oivalluksia. Elämäkerrallisen teeman työstäminen osana kuntoutumisprosessia Päivätoimintakeskuksessa voisi jäsentää asiakkaiden elämäntilannetta ja tuoda esiin heidän haasteita ja vahvuuksiaan. Näin asiakkaille tulisi mahdollisuus tutkia omaa tarinaansa ja sitä voiko oma tarina muuttua osana kuntoutumista. Jäin myös pohtimaan voisivatko asiakkaat osallistua tasavertaisina toimijoina laadukkaan kuntouttavan työtoiminnan määrittelytyöhön projektissa tuoden esiin suoraan asiakasnäkökulmaa?

Tässä käytäntötutkimuksessa keskityttiin siihen siirtymään millaisesta elämäkerrallisesta kontekstista asiakas oli tullut kuntouttavaan työtoimintaan. Päivätoimintakeskuksen kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä kuvaa mielestäni parhaiten sosiaalisten mahdollisuuksien tarjoamisen politiikka. Heikki Hiilamon (2010, 265) mukaan hyvinvointivaltiossa ei ole kyse vain sosiaalisten riskien välttämisestä tai niiden vakuuttamisesta, vaan myönteisistä elämänmuutoksista eli siirtymistä. Poliitiikan onnistumista tulisi kuitenkin tarkastella usean vuoden tähtäimellä. Yhteiskunnassa, jossa sosiaalisia mahdollisuuksia turvataan, jokainen yksilö voi todeta tehneensä parhaansa. Tällä tarkoitetaan sekä halua pyrkiä parempaan että mahdollisuuksia, joissa halu toteutuu. (Hiilamo 2010, 282.). Asiakkaille tarjoutui hyvinvoinnin näkökulmasta merkittävä sosiaalinen mahdollisuus, jolla oli positiivisia vaikutuksia heidän elämänsä. Seuranta-ajanjaksolla 1.1.-31.7.2011 Päivätoimintakeskuksessa päättyi 26 asiakkaan asiakkuus. Heistä neljä työllistyi, siirtyi työharjoitteluun tai koulutukseen, yksi siirtyi muualle kuntouttavaan työtoimintaan ja 21:n asiakkaan työttömyys jatkui (Viitanen 29.9.2011.). Päätän raportin avoimeksi jäävällä kysymyksellä. Mitä tälle mahdollisuudelle sitten kuntouttavan työtoiminnan jakson lopettamisen jälkeen käy?

Lähteet

Björkenheim Johanna 2010. Livslopp och livsberättelser i socialt arbete. Luentomuistiinpanot 11.11.2010. Helsingin yliopisto.

ESR-hankehakemus ”Työllistä välittäen - välitä työllistäen”, paperiversio saatu käyttöön 24.3.2011.

Hiilamo Heikki (2010) Pitkäaikaistyöttömän sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa Hiilamo Heikki ja Saari Juho (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia 27. Tampere: Juvenes Print Oy, 265-284.

Hyväri Susanna (2001) Vallattomuudesta vastuuseen. Vammala: Tietosanoma Oy.

Johansson Anna & Öberg Peter (2008) Biografi- och livsberättelseforskning. Teoksessa Meuwisse Anna, Swärd Hans & Eliasson-Lappalainen Rosmari & Jacobsson Katarina (toim.) Forskningsmetodik för socialvetare. Stockholm: Natur och kultur, 72-88.

Karjalainen Jarno & Karjalainen Vappu (2010) Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. THL:n raportti 38/2010. Helsinki: Yliopistopaino.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. 189/2001.

Niemelä Pauli (2009) Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mäntysaari Mikko, Pohjola Anneli & Pösö Tarja (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 209-236.

Saurama Erja & Julkunen Ilse (2009) Lähestymistapana käytäntötutkimus. Teoksessa Mäntysaari Mikko, Pohjola Anneli & Pösö Tarja (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 293-314.

Szigethy Ildikó, ”Työllistä välittäen - välitä työllistäen”-projektikoordinaattori, haastattelu 5.5.2011.

Thilman, Piia, ”Työllistä välittäen - välitä työllistäen”-projektityöntekijä, haastattelu 11.3.2011.

Viitanen Mikko, Porvoon TYP:n päällikkö, sähköposti 4.4.2011 ja 29.9.2011.

Liite 1

TIEDOKSI PÄIVÄTOIMINTAKESKUKSESSA KÄVIJÖILLE

Heta Puronen tekee Helsingin yliopiston sosiaalityön laitokselle osana sosiaalityön maisteriopintojaan käytäntötutkimuksen Porvoon TYP:n päivätoimintakeskuksessa ajalla 1.5-30.6.2011.

TUTKIMUKSEN AIHE:

Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta Porvoon TYP:n päivätoimin-takeskuksessa.

TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET:

Käytäntötutkimuksella kerätään tietoa asiakkaiden kokemuksista kuntouttavasta työ-toiminnasta päivätoimintakeskuksessa sekä tietoa siitä miten asiakkaat kehittäisivät kuntouttavaa työtoimintaa päivätoimintakeskuksessa.

TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMISTAPA:

Heta Puronen on päivätoimintakeskuksessa perehtymässä ja tutustumassa päivätoimintakeskuksen toimintaan 2.-6.5.2011. Tämän jälkeen _____ hän esittelee käytäntötutkimuksen idean päivätoimintakeskuksen kuntouttavassa työtoiminnassa oleville asiakkaille. Tutkimus toteutetaan haastattelemalla kuntouttavassa työtoiminnassa olevia ja/tai aiemmin kuntouttavassa työtoiminnassa olleita asiakkaita. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina. Haastatteluun osallistuminen on vapaa-ehtoista.

Lisätietoja antaa

Heta Puronen

hetaepuronen@gmail.com

Liite 2

SUOSTUMUS SOSIAALITYÖN KÄYTÄNTÖTUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISEEN

Sosiaalityön opiskelija Heta Puronen tekee Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan sosiaalityön laitokselle osana maisteriopintojaan käytäntötutkimuksen Porvoon TYP:n päivätoimintakeskuksessa. Käytäntötutkimuksen aiheena on selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta Porvoon TYP:n yhteydessä toimivassa päivätoimintakeskuksessa. Tutkimuksessa selvitetään myös millaisia ideoita asiakkailla on toiminnan kehittämiseksi. Tutkimuksen aihe on suunniteltu yhdessä päivätoimintakeskuksen työntekijöiden kanssa.

Tutkimus toteutetaan yksilöhaastatteluina elämäkerrallisen lähestymistavan avulla. Yksilöhaastatteluja tehdään 5-7 kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle. Elämäkerrallisen haastattelumenetelmän tavoitteena on selvittää sitä millainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla on haastateltavan elämässä. Elämäkerrallinen työskentely voi nostaa esiin vaikeita asioita. Haastattelu toteutetaan siten, että haastateltava voi itse määritellä mitä asioita haluaa käsitellä haastattelutilanteessa.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltava voi missä tahansa tutkimuksen vaiheessa perua osallistumisensa syytä ilmoittamatta. Haastattelut nauhoitetaan ja haastattelun jälkeen Heta litteroi haastatteluaineiston kirjalliseen muotoon. Haastateltavien henkilötietoja tai muitakaan tunnistetietoja ei tuoda esiin eikä haastatteluaineistoon ole pääsyä ulkopuolisilla. Heta analysoi haastatteluissa keräämänsä aineiston ja tekee aineiston analyysin pohjalta kirjallisen tutkimusraportin. Haastatteluaineiston Heta hävittää tutkimuksen valmistuttua. Haastattelussa esiin tuotuja asioita käsitellään täysin luottamuksellisesti.

Tutkimusraportti esitellään Helsingin yliopiston sosiaalityön laitoksen seminaarissa syys-lokakuussa 2011. Päivätoimintakeskuksen asiakkaat ja henkilökunta kutsutaan seminaariin mukaan.

Minulle on kerrottu tutkimuksen tarkoitus, riskit ja haitat, menetelmät sekä oikeuteni tutkimukseen osallistumisessa.

Annan suostumukseni tutkimukseen osallistumiseen.

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Lisätietoja:

Heta Puronen puh. 044-3589229 tai sähköposti: hetaepuronen@gmail.co

AB DET FINLANDSSVENSKA KOMPETENSCENTRET
INOM DET SOCIALA OMRÅDET – FSKC
Tavastvägen 13, 00530 HELSINGFORS
www.fskc.fi